

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

679

E

79 864

1018
679

E

64

6

679
2004

HANDELDING

TOT DE BEOEFENING DER

NEDERDUITSCH E SPRAAKKUNST,

VOOR

Eerstbeginnenden,

DOOR

H. v. B.

TE AMSTERDAM, BIJ

C. KRAAIJ.

—
1853.

1875
1876
1877

VOORBERIGT.

In alle voor de jeugd bestemde werkjes is het een hoofdvereischte, dat de daarin behandelde stof zoo worde voorgedragen, dat zij voor den leerling duidelijk en verstaanbaar zij, en hem tot zelfdenken opwekke. Eene van buiten geleerde les, die door den leerling niet wordt begrepen, zal hem doorgaans spoedig weder uit het geheugen gaan; doch al blijft die ook in zijn hoofd geprent, dan zal hij daarvan weinig of geen nut hebben; want wanneer het gevorderd wordt die toe te passen, zal hij bijna altijd verlegen staan.

Uitgaande van dezen stelregel, (waarvan ik de juistheid gaarne aan de beoordeeling van in het vak van opvoeding en onderwijs ervarenen mannen, onderwerp), besloot ik mijne krachten te beproeven om een taalkundig werkje daar te stellen, hetwelk, bij de hier noodzakelijke beknoptheid en onkostbaarheid, tevens aan de bovengenoemde vereischten,

—

namelijk voor den leerling duidelijk en verstaanbaar te zijn, zou kunnen beantwoorden.

Te dien einde heb ik onder iedere les eenige oefeningen gevoegd, die, mijns inziens, het best geschikt zijn om tot zelfdenken op te wekken, en hun het geleerde te doen toepassen.

DE SCHRIJVER.

HANDLEIDING

TOT DE BEOEFENING DER

NEDERDUITSCH E SPRAAKKUNST.

1STE LES.

Taal is het te kennen geven onzer gedachten en gewaarwordingen door hoorbare en zichtbare teekens.

Dit geschiedt door spreken en schrijven.

Om te spreken en te schrijven bedient men zich van woorden.

De woorden zijn zamengesteld uit letters.

Er zijn 26 letters, te weten: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.*

De letters worden verdeeld in klinkers en medeklinkers.

Klinkers zijn alzoo genoemd, omdat zij zonder behulp van eenige andere letter eenen vollen klank vormen. Zij zijn: *a, e, i, o, u.*

De medeklinkers kunnen geen vollen klank vormen, dan met behulp der klinkers. Zij zijn: *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z.*

De *c, q, x* en *y* komen slechts voor in woorden, welke uit andere talen ontleend zijn.

De *c* klinkt als *k* voor de *a* en *o*, zoo als: *Cornelis, Jacob*, enz., hetwelk tegenwoordig echter algemeen, *Kornelis, Jakob*, enz., wordt geschreven.

De *c* klinkt als *s* voor de *e* en *i*, zoo als: *citroen, cent, officier*, enz.

De *q* wordt uitgesproken als *kw*. Voor de woorden, *quantiteit, qualiteit*, schrijft men thans, *kwantiteit, kwaliteit*.

De *x* luidt als *ks*. *Xerxes*, spreek uit, *Kserkses*.

De *y* (Grieksche *i*) heeft den klank van *i*, zoo als: *Egypte*, *Cyrus*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf op de lei tien woorden, die beginnen met *a*, als: *aap*, *arend*, enz. Tien met *b*; tien met *c*, tien met *d*, enz.

2DE L E S.

De klinkers worden onderscheiden in enkele klanken, verlengde klanken, tweeklanken, verlengde tweeklanken en drieklanken.

De enkele klanken bestaan uit eenen enkelen klinker, als: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*:

De verlengde klanken ontstaan uit de zamenvoeging van twee gelijke klinkers, als: *aa*, *ee*, *ij*, *oo*, *uu*. (*)

De tweeklanken ontstaan uit de zamenvoeging van twee verschillende klinkers, zoo als: *au*, *ei*, *eu*, *ie*, *oe*, *ou*, *ui*.

De verlengde tweeklanken uit twee gelijke en eenen ongelijken klinker, zoo als, *aaï*, *aaü*, *eeu*, *ooi*.

De drieklanken uit drie verschillende klinkers, zoo als: *ieu*, *oei*.

OEFENINGEN.

Schrijf twintig woorden, waarin de enkele klanken voorkomen, als: *pad*, *mes*, *lip*, *mol*, *put*, enz.

Twintig woorden, waarin de verlengde klanken voorkomen, als: *daad*, *keel*, *bijl*, *stoof*, *muur*, enz.

(*) De *ij* is slechts eene dubbele *i*. Eertijds schreef men *min*, *wiin*, voor *mijn*, *wijn*, enz., maar door het, bij vergissing weglaten, van de punten op de dubbele *i*, verwarde men dikwijls de *ii* met *u*, en besloot daarom de tweede *i* met eenen langen staart te schrijven. Van daar *ij* voor *ii*.

Twintig met de tweeklanken, als: *dauw*, *lei*, *neus*, *kies*, *stoel*, *vrouw*, *muis*, enz.

Twintig waarin de verlengde tweeklanken gehoord worden, als: *paauw*, *leeuw*, *kraai*, *kooi*, enz.

3DE LES.

Uit de zamenvoeging van klinkers en medeklinkers ontstaan lettergrepen en woorden.

De lettergrepen bestaan uit ééne of meer letters, die in éénen adem worden uitgesproken, zoo als; *kind*, *boek*, *lei*, enz.

De woorden zijn zamengesteld uit ééne of meer lettergrepen, als: *lamp*, *ezel*, *dragonder*, *timmerman*, *weldadigheid*, enz.

Men verdeelt de woorden in tien soorten, die men taal- of rededeelen noemt. Zij zijn de volgende:

1. Zelfstandige Naamwoorden.
2. Lidwoorden.
3. Bijvoegelijke Naamwoorden.
4. Voornaamwoorden.
5. Werkwoorden.
6. Telwoorden.
7. Bijwoorden.
8. Voorzetsels.
9. Voegwoorden.
10. Tusschenwerpsels.

Deze taaldeelen worden nog verdeeld in veranderlijke en onveranderlijke. De zes eerste zijn veranderlijke en de vier laatste onveranderlijke.

De verandering, die de zelfstandige naamwoorden, lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en voornaamwoorden ondergaan, heet verbuiging.

De verandering bij de werkwoorden heet vervoeging.

OEFENINGEN.

Schrijf vijftig woorden van ééne lettergreep, als: *pen*, *lamp*, *flesch*, enz.

Vijftig van twee lettergrepen, als: *palcis*, *rijtuig*, enz.

Vijftig van drie lettergrepen, als: *lessenaar*, *schoenmaker*, enz.

Twintig van vier lettergrepen, als: *zadelmaker*, *geschiedenis*, enz.

4DE L E S.

Zelfstandige naamwoorden zijn de namen van personen en zaken, zoo als: *Jan*, *tuinman*, *deugd*, enz.

Zij worden onderscheiden in algemeene en eigene zelfstandige naamwoorden.

De algemeene zelfstandige naamwoorden zijn de namen van zaken, welke aan alle voorwerpen van dezelfde soort gegeven worden, zoo als: *boek*, *deur*, *tafel*, *matigheid*, enz.

Eigene zelfstandige naamwoorden zijn dezulken, die alleen aan éénen persoon of ééne zaak gegeven worden, om die van alle andere van dezelfde soort te onderscheiden, als: *Jakob*, *Haarlem*, enz.

Tot de eigene zelfstandige naamwoorden behooren de namen van personen, landen, steden, dorpen, rivieren, eilanden, enz.

Hierbij valt nog op te merken dat zij altijd met eene hoofdletter moeten geschreven worden.

De algemeene zelfstandige naamwoorden worden nog onderscheiden in oorspronkelijke, zamengestelde en afgeleide zelfstandige naamwoorden.

De oorspronkelijke zijn: *paard*, *tuin*, *stad*, enz.

De zamengestelde ontstaan uit de zamenvoeging van twee of meer woorden, zoo als: *tuinman*, *stadhuis*, *koffijmolen*, enz.

De afgeleide zijn die, welke van een ander woord zijn afgeleid, met voorvoeging van *ge* en achtervoeging van *te*, als: *gebergte* van *berg*; *gedeelte* van *deel*, enz.

Verkleinwoorden worden van de zelfstandige naamwoorden gevormd door achtervoeging van *je*, *pje* en *tje*, zoo als: *vliegje*, *boompje* en *tafelje* van *vlieg*, *boom* en *tafel*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf op de lei honderd algemeene zelfstandige naamwoorden, zoo als: *schaap*, *tuin*, *deur*, *olifant*, enz.

Vijftig eigene zelfstandige naamwoorden, zoo als: *Willem*, *Sophia*, *Amsterdam*, *het Y*, *Urk*, enz.

Twintig zamengestelde zelfstandige naamwoorden, als: *tuindeur*, *kostschool*, enz.

Tien afgeleide, als: *gevogelte*, enz.

Tien verkleinwoorden met *je*; tien met *pje* en tien met *tje*.

5DE L E S.

Bij de zelfstandige naamwoorden moet men letten op *geslacht*, *getal* en *naamval*.

Er zijn drie geslachten, te weten: *mannelijk*, *vrouwelijk* en *onzijdig*.

Mannelijk zijn:

1. Alle namen van mannen, mannelijke waardigheden, bedieningen en eigenschappen, als: *Eduard*, *graaf*, *ontvanger*, enz.
2. De namen van werktuigen, die van werkwoorden afgeleid zijn en op *aar*, *er* of *ier* uitgaan, als: *lessenaar*, *passer*, *tuinier*, enz.
3. De woorden die op *dom* eindigen en van bijvoegelijke naamwoorden afkomen, als: *ouderdom*, enz.
4. De woorden die op *em*, *sem*, *lm* en *rm* uitgaan, als: *bodem*, *balsem*, *halm*, *arm*, enz.

5. De namen van bijzondere steenen , als : *diamant*, enz.
6. De wortels der werkwoorden, als zelfstandige naamwoorden gebruikt, als : *koop* van *koopen*, enz.

Vrouwelijk zijn :

1. Alle namen van vrouwen, vrouwelijke eigenschappen, waardigheden en bedieningen, als : *Maria*, *gravin*, *kamenier*, enz.
2. De letters van het alfabet, als : de *a*; de *b*, enz. en de namen der cijfers, als eene 2, eene 3, enz.
3. De woorden, die op *ing* uitgaan en van werkwoorden afkomen, als : *belooning* van *beloonen*.
4. De woorden, die op *st* eindigen en van werkwoorden afkomen, als : *dienst*, *gunst*, enz.
5. De woorden, die op *heid* eindigen, als : *goedheid*, enz.
6. De woorden, die op *schap* eindigen en eene hoedanigheid aanduiden, als : *vriendschap*, enz.

Onzijdig zijn :

1. De namen van landen, steden en dorpen, als : *Nederland*, *Utrecht*, enz.
2. De verkleinwoorden, als : *bankje*, *vogeltje*, enz.
3. De wortels der werkwoorden, met voorgevoegd *ge*, als : *geschreeuw*, enz.
4. De werkwoorden en bijvoegelijke naamwoorden als zelfstandig gebruikt, als : *het zingen*, *het goede*, enz.
5. De woorden, die eene verzameling aanduiden, met voorgevoegd *ge*, als : *gevogelte*, enz.
6. De woorden, die op *schap* en *dom* eindigen en eene waardigheid of verzameling aanduiden.

Eenige woorden zijn *mannelijk* als zij op eenen man, en *vrouwelijk* wanneer zij op eene vrouw betrekking hebben, als : *echtgenoot*, *getuige*, *erfgenaam*, enz.

Eenige woorden zijn *mannelijk*, ook wanneer zij op een vrouwelijk voorwerp betrekking hebben, en omgekeerd.

Mannelijk zijn : *krokodil*, *paling*, *walvisch*, enz.

Vrouwelijk zijn : *slang*, *slak*, *tong* (eene soort van visch) enz.

Het geslacht der zamengestelde zelfstandige naamwoorden wordt geregeld naar het geslacht van het laatste woord, waaruit het is zamengesteld. Zoo is *vruchtboom* mannelijk, omdat *boom* van dat geslacht is. *Nachtwacht* is vrouwelijk, omdat *wacht* vrouwelijk is, en *tuinhuis* is onzijdig, omdat *huis* onzijdig is.

OEFENINGEN.

Schrijf op de lei vijftig zelfstandige naamwoorden die mannelijk zijn, als: *goudsmid*, *schilder*, enz.

Vijftig die vrouwelijk zijn, zoo als: *kamenier*, *bakkerin*, enz.

Vijftig die onzijdig zijn, zoo als: *paard*, *mes*, *konijn*, enz.

6DE LES.

Er zijn twee getallen, namelijk: het *enkelvoud* en *meervoud*.

De woorden zijn enkelvoudig, wanneer men slechts van eenen persoon of eene zaak spreekt, zoo als: *pen*, *kat*, *beurs*, enz.

Zij zijn meervoudig, wanneer er van meer personen of zaken gesproken wordt, zoo als: *pennen*, *katten*, *beurzen*, enz.

Het meervoud der zelfstandige naamwoorden wordt gevormd door achtervoeging van *s* of *en*, zoo als: *tafel*, *tafels*; *stoel*, *stoelen*, enz.

Hiervan zijn uitgezonderd:

1. De woorden, die op eene *e* eindigen, vormen hun meervoud door achtervoeging van *n*, als *ziekte*, *ziekten*; *gebergte*, *gebergten*, enz.
2. Die, welke op *heid* eindigen, veranderen *heid* in *heden*, als: *goedheid*, *goedheden*, enz.
3. De woorden, welke op *f* eindigen, veranderen in het meervoud de *f* in *ven*, zoo als: *brief*, *brieven*; *dief*, *dieven*, enz.

Hiervan is uitgezonderd het woord *kalf*, waarvan het meervoud is *kalven*, *kalvers* of *kalveren*.

4. Die woorden, welke op *s* eindigen, veranderen de *s* in *z*, als: *huis*, *huizen*; *laars*, *laarzen*; enz.
Hierop zijn echter verscheidene uitzonderingen, zoo als: *kers*, *kersen*; *kous*, *kousen*; *kaars*, *kaarsen*, enz.
5. Die, welke op *man* eindigen, veranderen *man* in *lieden*, als: *tuinman*, *tuinlieden*; *timmerman*, *timmerlieden*, enz.
6. Sommige woorden verdubbelen den laatsten medeklinker en nemen *en* aan, als: *pot*, *potten*; *kat*, *katten*; *bok*, *bokken*, enz.
7. Eenige woorden vormen hun meervoud op twee of meer wijzen, als: *blad*, *bladen*, *bladers*, *bladeren*; *been*, *beenen*, *beenderen*; *kind*, *kinders*, *kinderen*, enz.
8. De volgende woorden vormen hun meervoud geheel onregelmatig, als: *koe*, *koetjen*; *lei*, *leijen*; *ei*, *eijeren*; *stad*, *steden*; *schip*, *schepen*; *smid*, *smeden*; *visch*, *visschen*; *flesch*, *flesschen*; *bosch*, *bosschen*, enz.
9. Eenige zelfstandige naamwoorden kunnen alleen in het enkelvoud gebruikt worden, zoo als: *spek*, *glas*, *jeugd*, *matigheid*, enz.
10. Anderen komen alleen in het meervoud voor, zoo als: *voorouders*, *onkosten*, *hersenen*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf op de lei honderd algemeene zelfstandige naamwoorden in het enkel- en meervoud, als:

huis.....*huizen*;
dak.....*daken*;
schaap....*schapen*;
graf.....*graven*, enz.

7DE L E S.

Er zijn vier naamvallen, te weten: eerste, tweede, derde en vierde naamval.

De eerste naamval toont aan, dat er van eenen persoon of eene zaak iets gezegd wordt, b.v.: *De vader schrijft; de hond blaft; het ijs is koud*, enz., en antwoordt op de vraag, *wie of wat*. *Wie schrijft? de vader. Wie blaft? de hond. Wat is koud? het ijs*, enz.

Deze naamval komt voor als *werkende*, *aangesproken* of als *gezegde*.

Als *werkende*, in: *het kind leert; de kat miaauwt*, enz.

» *aangesproken*, in: *Kinderen! leert uwe lessen. Jan! geef mij dat boek*, enz. Hier staan *kinderen* en *Jan* in den eersten naamval.

» *gezegde*, in: *matigheid is eene deugd*. Hier staan *matigheid* en *deugd* beiden in den eersten naamval.

De tweede naamval duidt de betrekking van twee zelfstandige naamwoorden op elkander aan. Zegt men, b.v.: *de zoon des schilders speelt*, dan staat *de zoon* in den eersten naamval, en *des schilders* in den tweeden. In de volgende voorbeelden: *de minister des konings; de dochter der kamenier; het paard des slegers*, staan *koning*, *kamenier* en *sleper* in den tweeden naamval.

OEFENINGEN.

Schrijf op uwe lei eenige voorbeelden, waarin een eerste naamval voorkomt, als: *de hond blaft; het kind schrijft*, enz.

Ook eenigen met den tweeden naamval, zoo als: *de zoon des timmermans speelt; de knecht des bakkers bakt brood*, enz.

8STE L E S.

De derde naamval stelt het doel der handeling voor, en geeft te kennen, dat aan iemand iets gegeven, ont-nomen of toegeschikt wordt. Het woordje *aan* ligt in

dergelijke woorden meestal opgesloten. Zoo zegt men:

Geef *mij* een boek, voor: geef *aan mij* een boek.

Ontneem *dat kind* zijn mes, voor: ontnem *aan dat kind* zijn mes.

Ik schenk *hem* eenen gulden, voor: ik schenk *aan hem* eenen gulden.

Hier staan dus de woorden *mij*, *dat kind* én *hem* in den derden naamval.

Die woorden, waarop de werking, door het werkwoord uitgedrukt, op overgaat, staan in den vierden naamval. Zegt men, b.v.: *Het kind schrijft eenen brief*, dan gaat de werking, door het werkwoord *schrijven* uitgedrukt, op *brief* over, en derhalve staat dit woord in den vierden naamval.

In de volgende voorbeelden: *Jan plukt appelen; de vader bemint zijnen zoon; de man slaat den hond*, enz. staan *appelen*, *zoon* en *hond* in den vierden naamval.

Wanneer een zelfstandig naamwoord door de woordjes *aan*, *van*, *voor*, *in*, *door*, *binnen*, *buiten*, *over*, enz. wordt voorafgegaan, staat het ook in den vierden naamval, b.v.: *Op de tafel; buiten de deur; aan het kind; door het raam*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf eenige voorstellen op uwe lei, waarin de derde naamval voorkomt, zoo als: ik vraag *uwen zoon* een boek, enz. Ook eenige met den vierden naamval, zoo als: de vader bestraft *zijnen zoon*, enz.

Zet in het volgende opstel op elk zelfstandig naamwoord in welken naamval het staat. De eerste naamval wordt aangeduid door eene 1; de tweede door eene 2; de derde door eene 3 en de vierde door eene 4, b.v.:

1 2 4

De zoon des boers beploegt het land, hetwelk betekent dat *zoon* in den eersten, *des boers* in den tweeden en *land* in den vierden naamval staat.

Het *vuur* is warm. — De *zoon* des *boers* beploegt het *land*. — *Kinderen!* zijt uwen *ouders* gehoorzaam. — *Jan* en *Gerrit* plukken *appelen* en *peren*. — Het *boek* ligt op de *tafel*. — De *leeuw* is een moedig *dier*. — Ik geef *Willem* eenen *gulden*. — *Leen Jan* uw *mes*. — De *vader* bestraft zijnen *zoon*. — De *meid* des *schilders* schilt *aardappelen*. — *Pieter* is een leerzaam *kind*. — *Jan!* geef uwen *vader* dit *potlood*. — Dit *boek* behoort *Jakob*. — Ik ga met *Willem* wandelen, — Geef *Gerrit* eenen *appel*. — De *hoed* ligt op den *stoel*. — De *knecht* des *bakkers* brengt het *brood* aan zijne *kalanten*. — De *koe* eet *hooi*. — *Willem!* geef *Mietje* uw *boek*. — De *zoon* des *timmermans* zaagt *planken* voor zijnen *vader*. — De *hond* volgt zijnen *meester*. — De *kat* vangt *muisen* en *ratten*. — *Jakob* geeft zijnen *vader* het *boek* van den *zoon* des *tuinmans*. —

DE L E S.

Lidwoorden zijn kleine woordjes, die men voor de zelfstandige naamwoorden plaatst, om dezelve nader te bepalen.

Er zijn twee soorten van lidwoorden: *Bepalende* en *niet bepalende*.

De bepalende zijn, *de* en *het*; en het niet bepalende is *een*.

Zegt men, b.v.: geef mij *brood*, dan is zulks zeer onbepaald. Zegt men, geef mij *een brood*, dan is dit reeds meer bepaald; maar zegt men, geef mij *het brood*, dan weet elk welk brood ik begeer, en is het dus geheel bepaald.

De lidwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar de zelfstandige naamwoorden, en worden op de volgende wijze verbogen.

MANNELIJK.		VROUWELIJK.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>	
1e	Naamval. de.	1e	Naamval. de.	1e	Naamval. het.
2e	" des of vanden.	2e	" der of van de.	2e	" des of van het.
3e	" den of aan den.	3e	" de, der of aan de.	3e	" het of aan het.
4e	" den.	4e	" de.	4e	" het.
<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e	Naamval. de.			1e	Naamval. de.
2e	" der of van de.	Als in het enkelvoud.		2e	" der of van de.
3e	" den of aan de.			3e	" den of aan de.
4e	" de.			4e	" de.
MANNELIJK.		VROUWELIJK.		ONZIJDIG.	
1e	Naamval. een.	1e	Naamval. eene.	1e	Naamval. een.
2e	" eens of van eenen.	2e	" eener of van eene.	2e	" eens of van een
3e	" eenen of aan eenen.	3e	" eene, eener of aan eene.	3e	" een of aan een.
4e	" eenen.	4e	" eene.	4e	" een.

OEFENINGEN.

Na de verbuiging der lidwoorden van buiten geleerd te hebben, moeten de leerlingen dezelve eenige malen op de lei schrijven, zonder hun boek daarbij te gebruiken.

10DE L E S.

Verbuiging van een zelfstandig naamwoord met de bepalende lidwoorden *de* en *het*.

MANNELIJK.

Enkelvoud.

1e	Naamval.	de landman.
2e	"	des landmans of van den landman.
3e	"	den landman of aan den landman.
4e	"	den landman.

Meervoud.

1e	Naamval.	de landlieden.
2e	"	der landlieden of van de landlieden.
3e	"	den landlieden of aan de landlieden.
4e	"	de landlieden.

ONZIJDIG.

Enkelvoud.

1e	Naamval.	het schip.
2e	"	des schips of van het schip.
3e	"	het schip of aan het schip.
4e	"	het schip.

VROUWELIJK.

Enkelvoud.

1e	Naamval.	de koe.
2e	"	der koe of van de koe.
3e	"	de, der koe of aan de koe.
4e	"	de koe.

Meervoud.

1e	Naamval.	de koeijen.
2e	"	der koeijen of van de koeijen.
3e	"	de, der koeijen of aan de koeijen.
4e	"	de koeijen.

ONZIJDIG.

Meervoud.

1e	Naamval.	de schepen.
2e	"	der schepen of van de schepen.
3e	"	den schepen of aan de schepen.
4e	"	de schepen.

Verbuiging van een zelfstandig naamwoord met het niet bepalende lidwoord.

MANNELIJK.

Enkelvoud.

1e	Naamval.	een smid.
2e	"	eens smids of van eenen smid.
3e	"	eenen smid of aan eenen smid.
4e	"	eenen smid.

VROUWELIJK.

Enkelvoud.

1e	Naamval.	eene stad.
2e	"	eener stad of van eene stad.
3e	"	eene, eener stad of aan eene stad.
4e	"	eene stad.

<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	smeden.	1e Naamval.	steden.
2e " "	van smeden.	2e " "	van steden.
3e " "	aan smeden.	3e " "	aan steden.
4e " "	smeden.	4e " "	steden.
ONZIJDIG.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	een ei.	1e Naamval.	eijeren.
2e " "	eens eijeren of van een ei.	2e " "	van eijeren.
3e " "	een ei of aan een ei.	3e " "	aan eijeren.
4e " "	een ei.	4e " "	eijeren.

OEFENINGEN.

Verbuig volgens het bovenstaande voorbeeld de volgende woorden, eerst met het bepalende en daarna met het niet bepalende lidwoord, in het enkel- en meervoud.

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
tuinman.	deur.	paard.
schipper.	pen.	kind.
schilder.	kamenier.	blad.
stoel.	tafel.	been.
spiegel.	muis.	mes.
wolf.	lamp.	bosch.
dief.	muts.	huis.
laars.	flesch.	paleis.
timmerman.	duif.	dak.
inktkoker.	schilderij.	kleed.
kagchel.	musch.	konijn.
visch.	schildwacht.	portret.

11DE L E S.

Bijvoegelijke naamwoorden drukken de hoedanigheid, eigenschap en stof der zelfstandige naamwoorden uit, waarbij zij behooren.

Bijvoegelijke naamwoorden die eene hoedanigheid uitdrukken, zijn: *goed*, *leerzaam*, *dapper*, *groot*, *slap*, *deugdzaam*, *wit*, *dik*, enz., zoo als in de volgende voorbeelden: *de goede man*; *het leersame kind*; *de dappere soldaat*; *de groote kast*; *de slappe pen*; *de deugdzame vrouw*; *het witte paard*; *de dikke boer*, enz.

In de volgende voorbeelden: *de valsche kat*; *de bloedorstige tijger*; *het zachtzinnige schaap*; *de listige slang*; *de getrouwe hond*; *het harde ijzer*; *de weeke spons*; enz. drukken de bijvoegelijke naamwoorden *valsch*, *bloeddorstig*, *zachtzinnig*, *listig*, *getrouw*, *hard*, *week*, enz., eene eigenschap der genoemde voorwerpen uit.

Stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden zijn dezulken, welke de stof aanduiden, waaruit een voorwerp gemaakt is, b.v. een *ijzeren* pot, een *koperen* ketel, een *zilveren* horologie, eene *gouden* keten, eene *wollen* muts, eene *zijden* beurs, eene *houten* tafel, eene *stalen* pen, enz.

De stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden gaan allen uit op *en*, uitgezonderd de woorden *lakensche*, *Duffelsche*, enz., en worden niet verbogen.

De bijvoegelijke naamwoorden, die van den naam eener stad afgeleid zijn, als: *Amsterdammer* schipper, enz., alsmede die, welke op *lei* en *hande* uitgaan, als: *allerlei*, *velerhande*, enz. worden ook niet verbogen.

De bijvoegelijke naamwoorden schikken zich, even als de lidwoorden, naar het geslacht, getal en den naamval der zelfstandige naamwoorden, waartoe zij behooren.

OEFENINGEN.

Schrijf op de lei 50 bijvoegelijke naamwoorden die eene hoedanigheid, en 50 die eene eigenschap uitdrukken, alsmede 25 stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden.

12DE L E S.

Verbuiging van een zelfstandig naamwoord met een bijvoegelijk naamwoord.

MANNELIJK.

Enkelvoud.

- 1e Naamval. de getrouwe hond.
 2e " des getrouwen honds
 of van den getrouwen hond.
 3e " den getrouwen hond
 of aan den getrouwen hond.
 4e " den getrouwen hond.

MANNELIJK.

Meervoud.

- 1e Naamval. de getrouwe honden.
 2e " der getrouwe honden
 of van de getrouwe honden.
 3e " den getrouwen honden
 of aan de getrouwe honden.
 4e " de getrouwe honden.

MANNELIJK.

Enkelvoud.

- 1e Naamval. een getrouwe hond.
 2e " eens getrouwen honds
 of van eenen getrouwen hond.
 3e " eenen getrouwen hond
 of aan eenen getrouwen hond.
 4e " eenen getrouwen hond

MANNELIJK.

Meervoud.

- 1e Naamval. getrouwe honden.
 2e " van getrouwe honden.
 3e " aan getrouwe honden.
 4e " getrouwe honden.

VROUWELIJK.

Enkelvoud.

- 1e Naamval. de listige slang.
 2e " der listige slang of
 van de listige slang.
 3e " de, der listige slang
 of aan de listige slang.
 4e " de listige slang.

VROUWELIJK.

Meervoud.

- 1e Naamval. de listige slangen.
 2e " der listige slangen of
 van de listige slangen.
 3e " de, der listige slangen
 of aan de listige slangen.
 4e " de listige slangen.

VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>			VROUWELIJK. <i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	eene listige slang.		1e Naamval.	listige slangen.
2e "	eener listige slang of van eene listigeslang.		2e "	van listige slangen.
3e "	eene, eener listige slang of aan eene listige slang.		3e "	aan listige slangen.
4e "	eene listige slang.		4e "	listige slangen.
ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>			ONZIJDIG. <i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	het vette kalf.		1e Naamval.	de vette kalveren.
2e "	des vetten kalfs of van het vette kalf.		2e "	der vette kalveren of van de vette kalveren.
3e "	het vette kalf of aan het vette kalf.		3e "	den vetten kalveren of aan de vette kal- veren.
4e "	het vette kalf.		4e "	de vette kalveren.
ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>			ONZIJDIG. <i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	een vet kalf.		1e Naamval.	vette kalveren.
2e "	eens vetten kalfs of van een vet kalf.		2e "	van vette kalveren.
3e "	een vet kalf of aan een vet kalf.		3e "	aan vette kalveren.
4e "	een vet kalf.		4e "	vette kalveren.

OEFENINGEN

Verbuig volgens bovenstaande voorbeelden de volgende woorden :

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
de dappere krijgsman.	de deugdzaame vrouw.	het prachtige rijtuig.
de groote wolf.	de vierkante tafel.	het sterke paard.
de brave soldaat.	de valsche kat.	het groote paleis.
de hooge stoel.	de fraaije schilderij.	het brandende gebouw.
de slimme dief.	de lange bank.	het leerzame meisje.
de lakensche rok.	de groote flesch.	het gebrokene glas.

13DE L F S.

De bijvoegelijke naamwoorden hebben twee trappen van vergelijking, te weten: de *ver grootende* en de *overtreffende trap*.

De *ver grootende trap* wordt gevormd door achtervoeging van *er*, b.v.: *Jan is grooter dan Pieter; Gerrit leert vlijtiger dan Jakob*, enz.

De *ver grootende trap* wordt altijd gevolgd door het woordje *dan*, en niet door *als*. Zoo zal men niet zeggen: *Jan is leerzamer als Willem*, maar *dan Willem*.

De *overtreffende trap* wordt gevormd door achtervoeging van *st*, b.v.: *Jan is groot, Pieter is grooter, maar Lodewijk is het grootst*. — *Gerrit leert vlijtig, Jakob leert vlijtiger, maar Frans leert het vlijtigst*, enz.

Eenige bijvoegelijke naamwoorden vormen de trappen van vergelijking geheel onregelmatig, als: *goed, beter best*, enz.

Sommige zijn uit hoofde hunner beteekenis voor geene trappen van vergelijking vatbaar, zoo als: *blind, stom, doof, dood*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf op uwe lei vijftig bijvoegelijke naamwoorden, en daarachter hunnen *ver grootenden* en *overtreffenden trap*, b.v.:

hoog, hooger, hoogst.

dik, dikker, dikst.

dankbaar, dankbaarder, dankbaarst, enz.

14DE L E S.

De voornaamwoorden komen voor of in de plaats der zelfstandige naamwoorden, om dezelve nader te bepalen en om derzelve lastige herhaling te vermijden.

Er zijn zes soorten van voornaamwoorden, als:

persoonlijke	vragende	betrekkelijke en
bezittelijke	aanwijzende	onbepaalde.

De persoonlijke voornaamwoorden komen alleen in de plaats der zelfstandige naamwoorden.

Men onderscheidt bij dezelve drie personen, te weten: *de eerste, tweede en derde persoon.*

De eerste persoon is die, welke spreekt.

De tweede, de persoon tot wien men spreekt.

De derde, de persoon van wien men spreekt.

Het persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon is *ik* voor het enkelvoud, en *wij* voor het meervoud der drie geslachten.

Dat van den tweeden persoon is *gij* voor het enkel- en meervoud der drie geslachten.

Dat van den derden persoon enkelvoud is *hij* voor het mannelijke, *zij* voor het vrouwelijke en *het* voor het onzijdige geslacht. Het meervoud voor de drie geslachten is *zij*.

Deze voornaamwoorden worden op de volgende wijze verbogen, als:

Persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon.

Gemeenslachtig.

<i>Enkelvoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. ik.	1e Naamval. wij.
2e " mijns, mijner of van mij.	2e " onzer of van ons.
3e " mij of aan mij.	3e " ons of aan ons.
4e " mij.	4e " ons.

Persoonlijk voornaamwoord van den tweeden persoon.

Gemeenslachtig.

<i>Enkelvoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	gij.	1e Naamval.	gij.
2e "	uws, uwer of van u.	2e "	uwer of van u.
3e "	u of aan u.	3e "	u of aan u.
4e "	u.	4e "	u.

Persoonlijk voornaamwoord van den derden persoon.

MANNELIJK.		VROUWELIJK.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>	
1e Naamval.	hij.	1e Naamval.	zij.	1e Naamval.	het.
2e "	zijns of van hem.	2e "	harer of van haar.	2e "	zijns of van het.
3e "	hem of aan hem.	3e "	haar of aan haar.	3e "	het of aan het.
4e "	hem.	4e "	haar.	4e "	het.
<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	zij.	1e Naamval.	zij.	1e Naamval.	zij.
2e "	hunner of van hen.	2e "	harer of van haar.	2e "	hunner of van hen.
3e "	hun of aan hen.	3e "	haar of aan haar.	3e "	hun of aan hen.
4e "	hen.	4e "	haar.	4e "	hen.

OEFENINGEN.

Zet boven elk der persoonlijke voornaamwoorden, welke in dit opstel voorkomen, in welchen naamval het staat, zoo als het hieronder wordt aangewezen.

¹ Hij heeft mij ³ eenen brief geschreven, maar ik heb hem nog niet geantwoord; hetwelk beteekent dat *hij* in den eersten, *mij* in den derden, *ik* in den eersten en *hem* in den derden naamval staat.

Ik geef hem en haar elk eenen gulden. — Zij hebben

hem gezien. — Ik schonk hun vergiffenis, omdat zij berouw gevoelden. — Wie heeft hun dat gezegd? — De Meester bestrafte hem omdat hij ondeugend was, maar hij beloonde haar, omdat zij alles deed, wat hem genoeg kon geven. — Zij zagen ons toen wij wandelen gingen. — Gij vergist u, ik heb het u niet gegeven. — Zij hebben ons een boek beloofd, maar zij vergeten altijd het ons te geven. — Ik heb hen gezien, maar zij hebben mij niet gezien. — Gisteren ontmoette ik haar, maar zij kende mij niet meer. — Ik zag hen even nadat gij mij verlaten hadt. — Wij gingen gisteren wandelen en zagen eenen man, welke ons vroeg, of wij niemand ontmoet hadden. — Ik zeide hun, dat gij ons verzocht hebt bij u te komen. — De onderwijzer bestraft hem omdat hij zoo slecht schrijft, en haar, omdat zij nooit hare lessen kent. — Zij hebben ons een boek gegeven. — Gij zingt fraai. — Zij hebben het mij verteld, maar ik geloof hen niet, want indien het waar ware, zouden zij het u ook gezegd hebben. Onze buurman sprak verledene week met hem en met haar, over u en over hen. — Ik heb hun en haar een potlood gegeven. — Wij hebben ons gehaast bij u te komen. — Dit boek geef ik u, hem en haar. — Ik zie hem en u. — Zij hebben ons niet gezien.

15DE L E S.

Bezittelijke voornaamwoorden geven eene bezitting te kennen, en komen voor en in de plaats der zelfstandige naamwoorden. Zij zijn: *mijn*, *uw*, *zijn*, *ons*, *hun* en *haar*. Zegt men b.v.: *mijn hoed*, dan geeft het woordje *mijn* te kennen, dat die hoed mij toebehoort.

Zij bekleeden *of* de plaats van een bijvoegelijk naamwoord, en worden dan altijd gevolgd door een zelfstandig naamwoord, als: *mijn huis*, *uw tuin*, enz. *Of* de

plaats van een zelfstandig naamwoord, en worden dan altijd voorafgegaan door een bepalend lidwoord, als: *de* en *het mijne*, *de* en *het uwe*, enz.

Als bijvoegelijk naamwoord volgen zij de volgende verbuiging.

MANNELIJK.		MANNELIJK.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	mijn hoed.	1e Naamval.	mijne hoeden.
2e " "	mijns hoeds of van mijnen hoed.	2e " "	mijner hoeden of van mijne hoeden.
3e " "	mijnen hoed of aan mijnen hoed.	3e " "	mijnen hoeden of aan mijne hoeden.
4e " "	mijnen hoed.	4e " "	mijne hoeden.
VROUWELIJK.		VROUWELIJK.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	mijne beurs.	1e Naamval.	mijne beurzen.
2e " "	mijner beurs of van mijne beurs.	2e " "	mijner beurzen of van mijne beurzen.
3e " "	mijne, mijner beurs of aan mijne beurs.	3e " "	mijne, mijner beurzen of aan mijne beurzen.
4e " "	mijne beurs.	4e " "	mijne beurzen.
ONZIJDIG.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	
1e Naamval.	mijn paard.	1e Naamval.	mijne paarden.
2e " "	mijns paards of van mijn paard.	2e " "	mijner paarden of van mijne paarden.
3e " "	mijn paard of aan mijn paard,	3e " "	mijnen paarden of aan mijne paarden.
4e " "	mijn paard.	4e " "	mijne paarden.

Het zelfstandig naamwoord ondergaat dus geene verandering dan in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht, waarin het eene *s* aanneemt. Gaat het zelfstandige naamwoord op eene *s* uit, zoo als: laars huis, enz., dan zegt men in den tweeden naamval mijns laarzen, mijns huizes, enz.

OEFENINGEN.

Verhuig volgens het bovenstaande voorbeeld de volgende woorden :

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
mijn hond.	mijne pen.	mijn boek.
mijn stoel.	mijne kat.	mijn huis.
mijn kagchel.	mijne muts.	mijn paleis.
mijn vlieger.	mijne kip.	mijn kantoor.
mijn stoof.	mijne lamp.	mijn kalf.
mijn mantel.	mijne kast.	mijn mes.

16DE L E S.

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. uw.	1e Naamval. uwe.	1e Naamval. uw.
2e " uws of van uwen.	2e " uwer of van uwe.	2e " uws of van uw.
3e " uwen of aan uwen.	3e " uwe, uwer of aan uwe.	3e " uw of aan uw.
4e " uwen.	4e " uwe.	4e " uw.
<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. uwe.		
2e " uwer of van uwe.	Als in het enkelvoud.	Als in het mannelijk.
3e " uwen of aan uwe.		
4e " uwe.		
MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. zijn.	1e Naamval. zijne.	1e Naamval. zijn.
2e " zijns of van zijnen.	2e " zijner of van zijne.	2e " zijns of van zijn.
3e " zijnen of aan zijnen.	3e " zijne, zijner of aan zijne.	3e " zijn of aan zijn.
4e " zijnen.	4e " zijne.	4e " zijn.

<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval zijne.			
2e " zijner of van zijne.		Als in het enkelvoud.	Als in het mannelijk.
3e " zijnen of aan zijne.			
4e " zijne.			
MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>		VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. onze.	1e Naamval. onze.	1e Naamval. ons.	
2e " onzes of van onzen.	2e " onzer of van onze.	2e " onzes of van ons.	
3e " onzen of aan onzen.	3e " onze, onzer of aan onze.	3e " ons of aan ons.	
4e " onzen.	4e " onze.	4e " ons.	
<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. onze.			
2e " onzer of van onze.		Als in het enkelvoud.	Als in het mannelijk.
3e " onzen of aan onze.			
4e " onze.			
MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>		VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. hun.	1e Naamval. hunne.	1e Naamval. hun.	
2e " huns of van hunnen.	2e " hunner of van hunne.	2e " huns of van hun.	
3e " hunnen of aan hunnen.	3e " hunne, hunner of aan hunne.	3e " hun of aan hun.	
4e " hunnen.	4e " hunne.	4e " hun.	
<i>Meervoud.</i>		<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. hunne.			
2e " hunner of van hunne.		Als in het enkelvoud.	Als in het mannelijk.
3e " hunnen of aan hunne.			
4e " hunne.			

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. haar.	1e Naamval. hare.	1e Naamval. haar.
2e " haars of van haren	2e " harer of van hare.	2e " haars of van haar.
3e " haren of aan haren.	3e " hare, ha- rer ofaan hare.	3e " haar ofaan haar.
4e " haren.	4e " hare.	4e " haar.
<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. hare.		
2e " harer of van hare.	Als in het enkelvoud.	Als in het mannelijk.
3e " haren of aan hare.		
4e " hare.		

OEFENINGEN.

Verbuig de volgende woorden:

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
uw pligt.	uwe duif.	uw boek
uw ploeg.	uwe lei.	uw paard.
uw zak.	uwe koe.	uw mes.
—	—	—
zijn winkel.	zijne beurs.	zijn schaap
zijn tuin.	zijne misdaad.	zijn potlood.
zijn troon.	zijne kraai.	zijn vest.
—	—	—
onze hoofdman.	onze kerk.	ons huis.
onze kalkoen.	onze keten.	ons schrijfboek.
onze meester.	onze klagt.	ons konijn.
—	—	—
hun os.	hunne kies.	hun varken.
hun stok.	hunne hand.	hun glas.
hun wijngaard.	hunne deken.	hun bed.
—	—	—
haar tand.	hare keuken.	haar gordijn.
haar mond.	hare dochter.	haar eekhorentje.
haar bezem.	hare prent.	haar spinnewiel.

17DE L E S.

De zelfstandige bezittelijke voornaamwoorden hebben betrekking op een voorafgaand of daarbij verzwegen zelfstandig naamwoord, b.v.: uw hoed is schooner dan *de mijne*, enz.

Zij worden op de volgende wijze verbogen:

MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. de mijne.	1e Naamval. de mijne.	1e Naamval. het mijne.
2e " des mijnen of van den mijnen.	2e " der mijne of van de mijne.	2e " des mijnen of van het mijne.
3e " den mijnen of aan den mijnen.	3e " der, de of aan de mijne.	3e " het mijne of aan het mijne.
4e " den mijnen.	4e " de mijne.	4e " het mijne.
<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>	<i>Meervoud.</i>
1e Naamval. de mijne	1e Naamval. de mijne.	1e Naamval. de mijne.
2e " der of van de mijne.	2e " der of van de mijne.	2e " der of van de mijne.
3e " den of aan de mijne.	3e " der, de of aan de mijne.	3e " den of aan de mijne.
4e " de mijne.	4e " de mijne.	4e " de mijne.

Op gelijke wijze worden verbogen: *de uwe*, *de zijne*, *de onze*, *de hunne*, *de hare*.

De vragende voornaamwoorden komen in de plaats van personen en zaken, waarnaar men vraagt, zij zijn: *wie*, *wat*, *welke*, *hoedanige*, enz.

Wie dient alleen om naar personen te vragen, zoowel in het enkel- als meervoud, b.v.: *Wie schrijft? Wie hebben u gezien? Van wien spreekt gij? Aan wien behoort dit boek? Wiens schrift is dit?* enz.

Wat dient om naar zaken te vragen, b.v.: *Wat is dat? Wat heeft hij u gezegd? Wat zoekt gij?* enz.

Met *welke* kan men zoowel naar personen als zaken vragen, b.v.: *Welke jongen heeft de boeken gekocht? Welke kleur is voor de oogen de heilzaamste? Welke van die studenten is uw broeder?* enz.

Welke wordt op de volgende wijze verbogen:

MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. welke?	1e Naamval. welke?	1e Naamval. welk?
2e " welks of van welken?	2e " welker of van welke?	2e " welks of van welk?
3e " welken of aan welken?	3e " welker, welke of aan welke?	3e " welken, welk of aan welk?
4e " welken?	4e " welke?	4e " welk?

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval. welke?
2e " welker of van welke?
3e " welken, welker of aan welke?
4e " welke?

Somtijds gebruikt men ook: *Welk een? Wat voor een? Hoedanig een? Hoedanige? Wat voor?* enz. b.v.: *Welk een man is dat? Wat voor eene taal spreekt hij? Van hoedanig eene zaak spreekt gij? Hoedanige boeken zijn dit? Wat voor een dichter was Horatius en wat voor werken heeft hij geschreven?* enz.

OEFENINGEN.

Verbuig de zelfstandige bezittelijke voornaamwoorden, *de uwe*, enz.

Maak op uwe lei eenige voorstellen, waarin de vragende voornaamwoorden voorkomen, zoo als: *Wie roept mij? Wat doet gij?* enz.

18DE L E S.

De aanwijzende voornaamwoorden dienen om de personen of zaken, op welke zij betrekking hebben, nauwkeurig aan te wijzen. Zij zijn: *deze*, *die*, *gene*, *degene*, *hetgene*, *dezelve*, *hetzelve*, *dezelfde*, *hetzelfde*, enz. b.v.: *Deze* boom is schooner dan *die*. — Spaarzaamheid is geene gierigheid: leg u toe op *gene* (*spaarzaamheid*) en vermijd *deze* (*gierigheid*). Gelukkig is *degene*, die gaarne leest. Hij woont in *dezelfde* stad als gij. Hij zegt *hetzelfde* wat ik reeds gezegd heb, enz.

Hierbij valt nog op te merken dat *deze* betrekking heeft op eenen persoon of eene zaak, die het digste bij is, en *die* op eenen persoon of eene zaak, die verder af is, b.v.: *deze* man is verstandiger dan *die*.

Wanneer men van twee zaken spreekt, duidt *deze* de laatstgenoemde en *gene* de eerstgenoemde aan, b.v.: Ik spreek van rijkdom en armoede, *gene* (*rijkdom*) wekt den hoogmoed op; *deze* (*armoede*) de ontevredenheid.

Zij worden verbogen als volgt :

MANNELIJK.		VROUWELIJK.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>	
1e	Naamval. <i>deze</i> .	1e	Naamval. <i>deze</i> .	1e	Naamval. <i>dit</i> .
2e	" <i>dezes</i> of <i>van dezen</i> .	2e	" <i>dezer</i> of <i>van deze</i> .	2e	" <i>dezes</i> of <i>van dit</i> .
3e	" <i>dezen</i> of <i>aan dezen</i> .	3e	" <i>dezer</i> , <i>deze</i> of <i>aan deze</i> .	3e	" <i>dezen</i> of <i>aan dit</i> .
4e	" <i>dezen</i> .	4e	" <i>deze</i> .	4e	" <i>dit</i> .

Meervoud. — VOOR AL DE DRIE GESLACHTEN.

1e	Naamval. <i>deze</i> .
2e	" <i>dezer</i> of <i>van deze</i> .
3e	" <i>dezen</i> , <i>dezer</i> of <i>aan deze</i> .
4e	" <i>deze</i> .

MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. die.	1e Naamval. die.	1e Naamval. dat.
2e " diens of van dien.	2e " dier of van die.	2e " diens of van dat.
3e " dien of aan dien.	3e " die of aan die.	3e " dat of aan dat.
4e " dien.	4e " die.	4e " dat.

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval. die.
2e " dier of van die.
3e " dien, die of aan die.
4e " die.

MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. degene.	1e Naamval. degene.	1e Naamval. hetgene.
2e " desgenen of van dengenen.	2e " dergene of van degene.	2e " desgenen of van hetgene.
3e " dengenen of aan dengenen.	3e " dergene, degene of aan degene.	3e " hetgene of aan hetgene.
4e " dengenen.	4e " degene.	4e " hetgene.

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval. degenen.
2e " dergenen of van degenen.
3e " dengenen, degenen of aan degenen.
4e " degenen.

MANNELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	VROUWELIJK. <i>Enkelvoud.</i>	ONZIJDIG. <i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. dezelve.	1e Naamval. dezelve.	1e Naamval. hetzelve.
2e " deszelfs, deszelve of van den- zelve.	2e " derzelve of van de- zelve.	2e " deszelfs, deszelve of van hetzelve.
3e " denzelve of aan den- zelve.	3e " derzelve, dezelve of aan dezelve.	3e " hetzelve of aan hetzelve.
4e " denzelve.	4e " dezelve.	4e " hetzelve.

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval.	dezelve.
2e "	derzelve of van dezelve.
3e "	denzelfden, derzelve of aan dezelve.
4e "	dezelve.

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>	<i>Enkelvoud.</i>
1e Naamval. dezelfde.	1e Naamval. dezelfde.	1e Naamval. hetzelfde.
2e " deszelfden of van denzelfden.	2e " derzelfde of van de-zelfde.	2e " deszelfden of van het-zelfde.
3e " denzelfden of aan denzelfden.	3e " derzelfde, dezelfde of aan dezelfde.	3e " hetzelfde of aan het-zelfde.
4e " denzelfden.	4e " dezelfde.	4e " hetzelfde.

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval.	dezelfde.
2e "	derzelfde of van dezelfde.
3e "	denzelfden, derzelfde of aan dezelfde.
4e "	dezelfde.

OEFENINGEN.

Verbuig de volgende woorden :

MANNELIJK.	VROUWELIJK.	ONZIJDIG.
deze hond.	deze kist.	dit dal.
deze snoek.	deze kat.	dit kalf.
deze schilder.	deze vrouw.	dit glas.
—	—	—
die hoed.	die stad.	dat hoefijzer.
die spiering.	die rots.	dat kind.
die dichter.	die mand.	dat berigt.
—	—	—

19DE L E S.

Betrekkelijke voornaamwoorden komen in de plaats van personen of zaken, welke nader omschreven worden. Zij zijn: *die*, *wie*, *welke*, *dat*, *dewelke*, *hetwelk*, *waarvan* *waarover*, enz. b.v.: De man, *die* of *welke* het mij gezegd heeft, is niet hier. *Wie* zich gewend heeft met weinig tevreden te zijn, is gelukkig. Hier is het geld, *dat* ik u schuldig was. Daar is het meisje, *hetwelk* gij gisteren zaagt. Daar is het kalf, *waarvan* (van *hetwelk*) ik u gesproken heb. Dit is eene zaak, *waarover* (over *welke*) ik u reeds meermalen onderhouden heb, enz.

Verbuiging van de betrekkelijke voornaamwoorden: *die*, *welke*, *dat*, *hetwelk*.

MANNELIJK.		VROUWELIJK.		ONZIJDIG.	
<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>	
1e Naamval.	<i>die, welke.</i>	1e Naamval.	<i>die, welke.</i>	1e Naamval.	<i>dat, hetwelk.</i>
2e "	wiens of welks.	2e "	wier, wel- ker.	2e "	welks, van hetwelk.
3e "	wien of welken.	3e "	wie, wel- ke.	3e "	aan het- welk.
4e "	dien, welken.	4e "	die, welke.	4e "	dat, hetwelk.

Meervoud. — VOOR DE DRIE GESLACHTEN.

1e Naamval.	<i>die, welke.</i>
2e "	wier, welker.
3e "	wie, welken, welke.
4e "	die, welke.

In plaats van *hetwelk*, gebruikt men echter meestal *hetgeen*, b.v: Niemand moet trotsch zijn op *hetgeen* hij weet, want *hetgeen* hij weet is weinig, in vergelijking van *hetgeen* hij niet weet.

De onbepaalde voornaamwoorden duiden de personen en zaken onbepaald aan. Het zijn de volgende:

Men, iemand, niemand, iedereen, sommigen, velen, allen, enz.

OEFENINGEN.

Maak op uwe lei eenige voorstellen, waarin onbepaalde voornaamwoorden voorkomen, zoo als:

Velen denken, dat rijkdom gelukkig maakt. Sommigen zijn van dit gevoelen, enz.

20STE L E S.

Werkwoorden drukken het bedrijf, het lijden of den toestand van personen of zaken uit.

Ten opzichte hunner beteekenis zijn zij verdeeld in vijf soorten, als:

Bedrijvende
Lijdende
Onzijdige
Wederkeerige en
Onpersoonlijke.

Bedrijvende werkwoorden zijn die, waarvan de werking op een ander voorwerp overgaat. Zegt men b.v.: *De vader bemint zijnen zoon*, dan gaat de werking, door het werkwoord *beminnen* uitgedrukt op *zoon* over, en derhalve is *beminnen* een bedrijvend werkwoord. Zoo ook: *schrijven, vinden, slaan, krijgen, lezen, eten, breken, enz.*

Men kan terstond zien of een werkwoord bedrijvend is, wanneer men er namelijk *iets* of *iemand* voor kan plaatsen. Men kan *iemand beminnen, iets schrijven, iets vinden, iemand slaan, iets krijgen, iets lezen, iets eten, iets breken, enz.* Men kan echter niet *iets loopen, iets of iemand slapen, enz.*, en derhalve zijn deze beide laatste werkwoorden ook niet bedrijvend.

Lijdende werkwoorden stellen het onderwerp der rede voor als eene werking ondergaande, en worden gevormd uit het verledene deelwoord der bedrijvende werkwoorden en het hulpwerkwoord *worden* of *zijn*, b.v.: *onderwijzen*, *onderwezen worden*; *slaan*, *geslagen worden*; *breken*, *gebroken zijn*, enz., zoo als in de volgende voorbeelden: *De leerling wordt onderwezen*; *de hond wordt geslagen*, enz. Hier ondergaan *leerling* en *hond* de werking, door de werkwoorden *onderwijzen* en *slaan* uitgedrukt.

Een voorstel waarin een bedrijvend werkwoord voorkomt, kan altijd in eenen lijdenden zin overgebracht worden. Zegt men b.v.: *De vader onderwijst zijnen zoon*, dan kan men, door van het *bedrijvende werkwoord onderwijzen*, een *lijdend* te maken, zeggen: *De zoon wordt onderwezen* door den vader.

Onzijdige werkwoorden zijn dezulken, waarvan de werking niet op een ander voorwerp overgaat, maar in den werker zelven blijft. Zegt men b.v.: *Het kind slaapt*, dan blijft de werking, door het werkwoord *slapen* uitgedrukt, in den persoon, die de werking verrigt. Men kan voor dezelve ook niet *iets* of *iemand* plaatsen. Zoo kan men niet zeggen *iets slapen*, *iets of iemand loopen*, *springen*, *zitten*, *staan*, enz.

Wederkeerige werkwoorden zijn die, waarvan de werking op den werkenden persoon terugkeert, zoo als: *zich wasschen*; *zich bezeeren*; *zich schamen*, enz.

Onpersoonlijke werkwoorden zijn dezulken, die alleen in den derden persoon, met het woordje *het* kunnen vervoegd worden, zoo als: *het sneeuwt*, *het vriest*, *het regent*, *het berouwt mij*, enz.

OEFENINGEN.

Schrijf op nwe lei, vijftig bedrijvende werkwoorden, zoo als: *beloonen*, *dragen*, enz.

Vijftig lijdende, zoo als: *beloond worden, gedragen worden*, enz.

Twintig onzijdige, zoo als: *liggen, denken*, enz.

Twintig wederkeerige, zoo als: *zich branden, zich warmen*, enz.

Twintig onpersoonlijke, zoo als: *het hagelt, het smart mij*, enz.

21STE L E S.

Ten opzichte hunner vervoeging zijn de werkwoorden verdeeld, in:

Gelijkvloeiende
Ongelijkvloeiende en
Onregelmatige.

De werkwoorden zijn *gelijkvloeiend* als zij niet van wortelklinker veranderen, en wanneer hun verleden deelwoord op *d* of *t* eindigt, zoo als: *leeren, leerde, geleerd; spelen, speelde, gespeeld; pakken, pakte, gepakt; wenschen, wenschte, gewenscht*, enz.

Zij zijn *ongelijkvloeiend* als zij in den *onvolmaakt verleden tijd* van wortelklank veranderen, en wanneer hun verleden deelwoord op *en* eindigt, zoo als: *schrijven, schreef, geschreven; zingen, zong, gezongen; drinken, dronk, gedronken*, enz.

Zij zijn *onregelmatig* als zij van de gewone regels der vervoeging afwijken, zoo als: *slaan, sloeg, geslagen; zien, zag, gezien; koopen, kocht, gekocht; denken, dacht, gedacht; sterven, stierf, gestorven*, enz.

Er zijn vier hulpwerkwoorden, te weten: *hebben, zijn, zullen* en *worden*.

Zij worden aldus genoemd, omdat zij bij de vervoeging der andere werkwoorden niet kunnen gemist worden.

Eenige werkwoorden vorderen de hulp van andere, en dragen daarom den naam van *hulpbehoevende werk-*

woorden, zoo als: *kunnen, mogen, moeten, willen, durven*, enz.

Bij de werkwoorden moet men letten op *wijs, tijd, persoon* en *getal*.

De werkwoorden hebben *vier wijzen*, als:

- De onbepaalde wijs
- De aantoonende wijs
- De aanvoegende wijs
- De gebiedende wijs.

De onbepaalde wijs stelt de handeling van het werkwoord in eenen algemeenen zin voor, zonder bepaling van persoon en getal, zoo als: *leeren, spreken*, enz.

De aantoonende wijs toont de handeling van het werkwoord regtstreeks aan, met bepaling van persoon en getal, b.v.: *ik leer, wij spreken*, enz.

De aanvoegende wijs stelt de handeling voor als onzeker of twijfelachtig, b.v.: *Ik wensch, dat hij kome*, enz.

De gebiedende wijs dient om te bevelen, te vermanen, te verzoeken of op te wekken, b.v.: *leer uwe les; doet uwen pligt*, enz.

De onbepaalde wijs heeft drie tijden, als:

- De tegenwoordige tijd
- De verledene tijd
- De toekomstige tijd.

De aantoonende wijs en de aanvoegende wijs hebben er elk zes, als:

- De tegenwoordige tijd
- De onvolmaakt verledene tijd
- De volmaakt verledene tijd
- De meer dan volmaakt verledene tijd
- De eerste toekomstige tijd
- De tweede toekomstige tijd.

De *tegenwoordige tijd* duidt eene zaak aan, die geschiedt op het oogenblik, waarin men spreekt, b.v.: *Ik schrijf eenen brief; ik loop*, enz.

De *onvolmaakt verledene tijd* duidt eene zaak aan, die nog niet geëindigd was toen eene andere begon, b.v.: *Ik sprak met hem, toen gij binnen kwaamt*, enz.

De *volmaakt verledene tijd* stelt eene zaak als geheel geëindigd voor, b.v.: *Ik heb eenen brief geschreven*.

De *meer dan volmaakt verledene tijd* duidt eene handeling aan, die reeds geheel voorbij is, wanneer eene andere begint, b.v.: *Ik had gegeten, toen hij kwam*, enz.

De eerste toekomstende tijd geeft iets te kennen, dat nog geschieden zal, b.v.: *Hij zal morgen komen*, enz.

De tweede toekomstende tijd toont aan, dat eene zaak *toekomend* is op den tijd waarin men spreekt, doch *verleden* zal zijn op den tijd waarvan men spreekt, b.v.: *Hij zal overmorgen gedaan hebben*, enz.

De gebiedende wijs heeft slechts eenen tijd, *de tegenwoordige*.

In elken tijd zijn zes personen; *drie* voor het enkelvoud en *drie* voor het meervoud.

Die van het enkelvoud zijn de persoonlijke voornaamwoorden *ik, gij, hij*, en die van het meervoud *wij, gij, zij*.

OEFENINGEN.

Schrijf op uwe lei eenige gelijkvloeiende, ongelijkvloeiende en onregelmatige werkwoorden.

22STE L E S.

De werkwoorden kunnen op vier verschillende wijzen vervoegd worden, als:

Bevestigender wijs, zoo als: *ik heb, ik ben*, enz.

Ontkennender wijs, zoo als: *ik heb niet, ik ben niet*, enz.

Vragender wijs, zoo als: *heb ik, ben ik*, enz.

Vragend-ontkennender wijs, zoo als: *heb ik niet, ben ik niet*, enz.

Vragender en Vragend-ontkennender wijs ontbreken in de vervoeging *de onbepaalde wijs, de gebiedende wijs* en al de tijden der *aanvoegende wijs*.

Vervoeging van het hulpwerkwoord *hebben*, op de vier wijzen :

BEVESTIGENDER WIJS.

Onbepaalde wijs.

Tegenwoordige tijd. hebben.
Verledene tijd. gehad hebben.
Toekomende tijd. te zullen hebben.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. hebbende.
Verleden deelwoord. gehad.
Toekomend deelwoord. zullende hebben.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik heb.
 gij hebt.
 hij heeft.
 wij hebben.
 gij hebt.
 zij hebben.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb gehad.
 gij hebt gehad.
 hij heeft gehad.
 wij hebben gehad.
 gij hebt gehad.
 zij hebben gehad.

Eerste toekomende tijd.

ik zal hebben.
 gij zult hebben.
 hij zal hebben.
 wij zullen hebben.
 gij zult hebben.
 zij zullen hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik had.
 gij hadt.
 hij had.
 wij hadden.
 gij hadt.
 zij hadden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had gehad.
 gij hadt gehad.
 hij had gehad.
 wij hadden gehad.
 gij hadt gehad.
 zij hadden gehad.

Tweede toekomende tijd.

ik zal gehad hebben.
 gij zult gehad hebben.
 hij zal gehad hebben.
 wij zullen gehad hebben.
 gij zult gehad hebben.
 zij zullen gehad hebben.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

dat ik hebbe.
 dat gij hebbet.
 dat hij hebbe.
 dat wij hebben.
 dat gij hebbet.
 dat zij hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

dat ik hadde.
 dat gij haddet.
 dat hij hadde.
 dat wij hadden.
 dat gij haddet.
 dat zij hadden.

Volmaakt verledene tijd.

dat ik hebbe gehad.
 dat gij hebbet gehad.
 dat hij hebbe gehad.
 dat wij hebben gehad.
 dat gij hebbet gehad.
 dat zij hebben gehad.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

dat ik hadde gehad.
 dat gij haddet gehad.
 dat hij hadde gehad.
 dat wij hadden gehad.
 dat gij haddet gehad.
 dat zij hadden gehad.

Eerste toekomstige tijd.

dat ik zoude hebben.
 dat gij zoudet hebben.
 dat hij zoude hebben.
 dat wij zouden hebben.
 dat gij zoudet hebben.
 dat zij zouden hebben.

Tweede toekomstige tijd.

dat ik zoude gehad hebben.
 dat gij zoudet gehad hebben.
 dat hij zoude gehad hebben.
 dat wij zouden gehad hebben.
 dat gij zoudet gehad hebben.
 dat zij zouden gehad hebben.

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Heb. — *Meervoud.* Hebt.

ONTKENNENDER WIJS.

Onbepaalde wijs.

Tegenwoordige tijd. niet hebben.
Verledene tijd. niet gehad hebben.
Toekomstige tijd. niet te zullen hebben.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. niet hebbende.
Verleden deelwoord. niet gehad.
Toekomend deelwoord. niet zullende hebben.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik heb niet.
 gij hebt niet.
 hij heeft niet.
 wij hebben niet.
 gij hebt niet.
 zij hebben niet.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb niet gehad.
 gij hebt niet gehad.
 hij heeft niet gehad.
 wij hebben niet gehad.
 gij hebt niet gehad.
 zij hebben niet gehad.

Eerste toekomende tijd.

ik zal niet hebben.
 gij zult niet hebben.
 hij zal niet hebben.
 wij zullen niet hebben.
 gij zult niet hebben.
 zij zullen niet hebben.

Tegenwoordige tijd.

dat ik niet hebbe.
 dat gij niet hebbet.
 dat hij niet hebbe.
 dat wij niet hebben.
 dat gij niet hebbet.
 dat zij niet hebben.

Volmaakt verledene tijd.

dat ik niet gehad hebbe.
 dat gij niet gehad hebbet.
 dat hij niet gehad hebbe.
 dat wij niet gehad hebben.
 dat gij niet gehad hebbet.
 dat zij niet gehad hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik had niet.
 gij hadt niet.
 hij had niet.
 wij hadden niet.
 gij hadt niet.
 zij hadden niet.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had niet gehad.
 gij hadt niet gehad.
 hij had niet gehad.
 wij hadden niet gehad.
 gij hadt niet gehad.
 zij hadden niet gehad.

Tweede toekomende tijd.

ik zal niet gehad hebben.
 gij zult niet gehad hebben.
 hij zal niet gehad hebben.
 wij zullen niet gehad hebben.
 gij zult niet gehad hebben.
 zij zullen niet gehad hebben.

AANVOEGENDE WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

dat ik niet hadde.
 dat gij niet haddet.
 dat hij niet hadde.
 dat wij niet hadden.
 dat gij niet haddet.
 dat zij niet hadden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

dat ik niet gehad hadde.
 dat gij niet gehad haddet.
 dat hij niet gehad hadde.
 dat wij niet gehad hadden.
 dat gij niet gehad haddet.
 dat zij niet gehad hadden.

Eerste toekomende tijd.

dat ik niet zoude hebben.
 dat gij niet zoudet hebben.
 dat hij niet zoude hebben.
 dat wij niet zouden hebben.
 dat gij niet zoudet hebben.
 dat zij niet zouden hebben.

Tweede toekomende tijd.

dat ik niet zoude gehad hebben.
 dat gij niet zoudet gehad hebben.
 dat hij niet zoude gehad hebben.
 dat wij niet zouden gehad hebben.
 dat gij niet zoudet gehad hebben.
 dat zij niet zouden gehad hebben.

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Heb niet. — *Meervoud.* Hebt niet.

VRAGENDE WIJS.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

heb ik.
 hebt gij.
 heeft hij
 hebben wij.
 hebt gij.
 hebben zij.

Onvolmaakt verledene tijd.

had ik.
 hadt gij.
 had hij.
 hadden wij.
 hadt gij.
 hadden zij.

Volmaakt verledene tijd.

heb ik gehad.
 hebt gij gehad.
 heeft hij gehad.
 hebben wij gehad.
 hebt gij gehad.
 hebben zij gehad.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

had ik gehad.
 hadt gij gehad.
 had hij gehad.
 hadden wij gehad.
 hadt gij gehad.
 hadden zij gehad.

Eerste toekomende tijd.

zal ik hebben.
 zult gij hebben.
 zal hij hebben.
 zullen wij hebben.
 zult gij hebben.
 zullen zij hebben.

Tweede toekomende tijd.

zal ik gehad hebben.
 zult gij gehad hebben.
 zal hij gehad hebben.
 zullen wij gehad hebben.
 zult gij gehad hebben.
 zullen zij gehad hebben.

VRAGEND-ONTKENNENDER WIJS.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

heb ik niet.
 hebt gij niet.
 heeft hij niet.
 hebben wij niet.
 hebt gij niet.
 hebben zij niet.

Onvolmaakt verledene tijd.

had ik niet.
 hadt gij niet.
 had hij niet.
 hadden wij niet.
 hadt gij niet.
 hadden zij niet.

Volmaakt verledene tijd.

heb ik niet gehad.
 hebt gij niet gehad.
 heeft hij niet gehad.
 hebben wij niet gehad.
 hebt gij niet gehad.
 hebben zij niet gehad.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

had ik niet gehad.
 hadt gij niet gehad.
 had hij niet gehad.
 hadden wij niet gehad.
 hadt gij niet gehad.
 hadden zij niet gehad.

Eerste toekomstige tijd.

zal ik niet hebben.
 zult gij niet hebben.
 zal hij niet hebben.
 zullen wij niet hebben.
 zult gij niet hebben.
 zullen zij niet hebben.

Tweede toekomstige tijd.

zal ik niet gehad hebben.
 zult gij niet gehad hebben.
 zal hij niet gehad hebben.
 zullen wij niet gehad hebben.
 zult gij niet gehad hebben.
 zullen zij niet gehad hebben.

Vervoeving der hulpwerkwoorden: *zijn* en *worden*.

ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. zijn.

Verledene tijd. geweest zijn.

Toekomstige tijd. te zullen zijn.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. zijnde.

Verleden deelwoord. geweest.

Toekomend deelwoord. zullende zijn.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik ben.
 gij zijt.
 hij is.
 wij zijn.
 gij zijt.
 zij zijn.

Volmaakt verledene tijd.

ik ben geweest.
 gij zijt geweest.
 hij is geweest.
 wij zijn geweest.
 gij zijt geweest.
 zij zijn geweest.

Eerste toekomstige tijd.

ik zal zijn.
 gij zult zijn.
 hij zal zijn.
 wij zullen zijn.
 gij zult zijn.
 zij zullen zijn.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik was.
 gij waart.
 hij was.
 wij waren.
 gij waart.
 zij waren.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik was geweest.
 gij waart geweest.
 hij was geweest.
 wij waren geweest.
 gij waart geweest.
 zij waren geweest.

Tweede toekomstige tijd.

ik zal geweest zijn.
 gij zult geweest zijn.
 hij zal geweest zijn.
 wij zullen geweest zijn.
 gij zult geweest zijn.
 zij zullen geweest zijn.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

dat ik zij.
 dat gij zijt.
 dat hij zij.
 dat wij zijn.
 dat gij zijt.
 dat zij zijn.

Volmaakt verledene tijd.

dat ik zij geweest.
 dat gij zijt geweest.
 dat hij zij geweest.
 dat wij zijn geweest.
 dat gij zijt geweest.
 dat zij zijn geweest.

Onvolmaakt verledene tijd.

dat ik ware.
 dat gij waret.
 dat hij ware.
 dat wij waren.
 dat gij waret.
 dat zij waren.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

dat ik ware geweest.
 dat gij waret geweest.
 dat hij ware geweest.
 dat wij waren geweest.
 dat gij waret geweest.
 dat zij waren geweest.

Eerste toekomende tijd.

dat ik zoude zijn.
 dat gij zoudet zijn.
 dat hij zoude zijn.
 dat wij zouden zijn.
 dat gij zoudet zijn.
 dat zij zouden zijn.

Tweede toekomende tijd.

dat ik zoude geweest zijn.
 dat gij zoudet geweest zijn.
 dat hij zoude geweest zijn.
 dat wij zouden geweest zijn.
 dat gij zoudet geweest zijn.
 dat zij zouden geweest zijn.

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Zij (wees). — *Meervoud.* Zijt (weest).

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. worden.
Verledene tijd. geworden zijn.
Toekomende tijd. te zullen worden.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. wordende.
Verleden deelwoord. geworden.
Toekomend deelwoord. zullende worden.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik word.
 gij wordt.
 hij wordt.
 wij worden.
 gij wordt.
 zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik werd.
 gij werdt.
 hij werd.
 wij werden.
 gij werdt.
 zij werden.

Volmaakt verledene tijd.

ik ben geworden.
 gij zijt geworden.
 hij is geworden.
 wij zijn geworden.
 gij zijt geworden.
 zij zijn geworden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik was geworden.
 gij waart geworden.
 hij was geworden.
 wij waren geworden.
 gij waart geworden.
 zij waren geworden.

Eerste toekomende tijd.

ik zal worden.
 gij zult worden.
 hij zal worden.
 wij zullen worden.
 gij zult worden.
 zij zullen worden.

Tweede toekomende tijd.

ik zal geworden zijn.
 gij zult geworden zijn.
 hij zal geworden zijn.
 wij zullen geworden zijn.
 gij zult geworden zijn.
 zij zullen geworden zijn.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

dat ik worde.
 dat gij wordet.
 dat hij worde.
 dat wij worden.
 dat gij wordet.
 dat zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd.

dat ik wierde.
 dat gij wierdet.
 dat hij wierde.
 dat wij wierden.
 dat gij wierdet.
 dat zij wierden.

Volmaakt verledene tijd.

dat ik geworden zij.
 dat gij geworden zijt.
 dat hij geworden zij.
 dat wij geworden zijn.
 dat gij geworden zijt.
 dat zij geworden zijn.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

dat ik geworden ware.
 dat gij geworden waret.
 dat hij geworden ware.
 dat wij geworden waren.
 dat gij geworden waret.
 dat zij geworden waren.

Eerste toekomende tijd.

dat ik zoude worden.
 dat gij zoudet worden.
 dat hij zoude worden.
 dat wij zouden worden.
 dat gij zoudet worden.
 dat zij zouden worden.

Tweede toekomende tijd.

dat ik zoude geworden zijn.
 dat gij zoudet geworden zijn.
 dat hij zoude geworden zijn.
 dat wij zouden geworden zijn.
 dat gij zoudet geworden zijn.
 dat zij zouden geworden zijn.

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Word. — *Meervoud.* Wordt.

OEFENINGEN.

Maak op uwe lei de vervoeging der hulpwerkwoorden *zijn* en *worden*; ontkenner wijs, vragender wijs en vragend-ontkenner wijs.

23STE L E S.

Vervoeging van het bedrijvende gelijkvloeiende werkwoord *beminnen*.

ONBEPAAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. beminnen.
Verledene tijd. bemind hebben.
Toekomende tijd. te zullen beminnen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. beminnende.
Verleden deelwoord. bemind.
Toekomend deelwoord. zullende beminnen.

AANT. WIJS.

AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik bemin.	dat ik beminne.
gij bemint.	dat gij beminnet.
hij bemint.	dat hij beminne.
wij beminnen.	dat wij beminnen.
gij bemint.	dat gij beminnet.
zij beminnen.	dat zij beminnen.

AANT. WIJS.

AANV. WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik beminde.	dat ik beminde.
gij bemindet.	dat gij bemindet.
hij beminde.	dat hij beminde.
wij beminden.	dat wij beminden.
gij bemindet.	dat gij bemindet.
zij beminden.	dat zij beminden.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb	dat ik hebbe
gij hebt	dat gij hebbet
hij heeft	dat hij hebbe
wij hebben	dat wij hebben
gij hebt	dat gij hebbet
zij hebben	dat zij hebben

bemind.

bemind.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had	dat ik hadde
gij hadt	dat gij haddet
hij had	dat hij hadde
wij hadden	dat wij hadden
gij hadt	dat gij haddet
zij hadden	dat zij hadden

bemind.

bemind.

<i>Eerste toekomende tijd.</i>			<i>Tweede toekomende tijd.</i>		
ik zal	beminnen.	dat ik zoude	ik zal	bemind hebben.	dat ik zoude
gij zult		dat gij zoudet	gij zult		dat gij zoudet
hij zal		dat hij zoude	hij zal		dat hij zoude
wij zullen		dat wij zouden	wij zullen		dat wij zouden
gij zult		dat gij zoudet	gij zult		dat gij zoudet
zij zullen	dat zij zouden	zij zullen	dat zij zouden		

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Beminn. — *Meervoud.* Bemint.

Bij de vervoeging der gelijkvloeiende werkwoorden is op te merken:

1. Dat het verleden deelwoord op eene *d* eindigt, wanneer de onvolmaakt verledene tijd op *de* uitgaat, b. v.: *leerde, geleerd; speelde, gespeeld; hoorde, gehoord*, enz.

2. Dat het verledene deelwoord op eene *t* eindigt, wanneer de onvolmaakt verledene tijd op *te* uitgaat, b. v.: *strafte, gestraft; rookte, gerookt; pakte, gepakt*, enz.

Vervoeging van het bedrijvende ongelijkvloeiende werkwoord *schrijven*.

ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. schrijven.

Verledene tijd. geschreven hebben.

Toekomende tijd. te zullen schrijven.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. schrijvende.

Verleden deelwoord. geschreven.

Toekomend deelwoord. zullende schrijven.

AANT. WIJS.

AANV. WIJS.

AANT. WIJS.

AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik schrijf.	dat ik schrijve.
gij schrijft.	dat gij schrijvet.
hij schrijft.	dat hij schrijve.
wij schrijven.	dat wij schrijven.
gij schrijft.	dat gij schrijvet.
zij schrijven	dat zij schrijven.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik schreef.	dat ik schreve.
gij schreeft.	dat gij schrevet.
hij schreef.	dat hij schreve.
wij schreven.	dat wij schreven.
gij schreeft.	dat gij schrevet.
zij schreven.	dat zij schreven.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb	geschreven.	dat ik hebbe
gij hebt		dat gij hebt
hij heeft		dat hij hebbe
wij hebben		dat wij hebben
gij hebt		dat gij hebt
zij hebben		dat zij hebben

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had	geschreven.	dat ik hadde
gij hadt		dat gij haddet
hij had		dat hij hadde
wij hadden		dat wij hadden
gij hadt		dat gij haddet
zij hadden		dat zij hadden

Eerste toekomende tijd.

ik zal	schrijven.	dat ik zoude
gij zult		dat gij zoudet
hij zal		dat hij zoude
wij zullen		dat wij zouden
gij zult		dat gij zoudet
zij zullen		dat zij zouden

Tweede toekomende tijd.

ik zal	geschrev. hebb.	dat ik zoude
gij zult		dat gij zoudet
hij zal		dat hij zoude
wij zullen		dat wij zouden
gij zult		dat gij zoudet
zij zullen		dat zij zouden

GEBIEDENDE WIJS.

*Tegenwoordige tijd.**Enkelvoud.* Schrijf. — *Meervoud.* Schrijft.

Vervoeging van het bedrijvende onregelmatige werkwoord *koopen*.

ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. koopen.*Verledene tijd.* gekocht hebben.*Toekomende tijd.* te zullen koopen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. koopende.
Verleden deelwoord. gekocht.
Toekomend deelwoord. zullende koopen.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik koop.	dat ik koop.
gij koopt.	dat gij koopet.
hij koopt.	dat hij koop.
wij koopen.	dat wij koopen.
gij koopt.	dat gij koopet.
zij koopen.	dat zij koopen.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb	dat ik hebbe
gij hebt	dat gij hebt
hij heeft	dat hij hebbe
wij hebben	dat wij hebben
gij hebt	dat gij hebt
zij hebben	dat zij hebben

Eerste toekomende tijd.

ik zal	dat ik zoude
gij zult	dat gij zoudet
hij zal	dat hij zoude
wij zullen	dat wij zouden
gij zult	dat gij zoudet
zij zullen	dat zij zouden

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik kocht.	dat ik kochte.
gij kocht.	dat gij kochtet.
hij kocht.	dat hij kochte.
wij kochten.	dat wij kochten.
gij kocht.	dat gij kochtet.
zij kochten.	dat zij kochten.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had	dat ik hadde
gij hadt	dat gij haddet
hij had	dat hij hadde
wij hadden	dat wij hadden
gij hadt	dat gij haddet
zij hadden	dat zij hadden

Tweede toekomende tijd.

ik zal	dat ik zoude
gij zult	dat gij zoudet
hij zal	dat hij zoude
wij zullen	dat wij zouden
gij zult	dat gij zoudet
zij zullen	dat zij zouden

GEBIEDENDE WIJS.

*Tegenwoordige tijd.**Enkelvoud.* Koop. — *Meervoud.* Koopt.

OEFENINGEN.

Vervoeg de bedrijvende gelijkvloeiende werkwoorden:
leeren, straffen, beloonen, wandelen, rooken en hooren.

Vervoeg de werkwoorden *schrijven* en *koopen*: ontken-
 nender wijs, vragender wijs en vragend-ontkennender wijs.

24STE L E S.

Vervoeging van het lijdende werkwoord *onderwezen worden*.

ONBEPAALED WIJS.

Tegenwoordige tijd. onderwezen worden.
Verledene tijd. onderwezen geworden zijn.
Toekomende tijd. onderwezen te zullen worden.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. onderwezen wordende.
Verleden deelwoord. onderwezen.
Toekomend deelwoord. zullende onderwezen worden.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik word	onderwezen.	dat ik worde	onderwezen.
gij wordt		dat gij wordet	
hij wordt		dat hij worde	
wij worden		dat wij worden	
gij wordt		dat gij wordet	
zij worden.		dat zij worden	

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik werd	onderwezen.	dat ik wierde	onderwezen.
gij werdt		dat gij wierdet	
hij werd		dat hij wierde	
wij werden		dat wij wierden	
gij werdt		dat gij wierdet	
zij werden		dat zij wierden	

Volmaakt verledene tijd.

ik ben	onderwezen geworden.	dat ik zij.	onderwezen zij.
gij zijt		dat gij zijt.	
hij is		dat hij zij.	
wij zijn		dat wij zijn.	
gij zijt		dat gij zijt.	
zij zijn		dat zij zijn.	

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik was	onderwezen geworden.	dat ik ware	onderwezen ware
gij waart		dat gij waret	
hij was		dat hij ware	
wij waren		dat wij waren	
gij waart		dat gij waret	
zij waren		dat zij waren	

Eerste toekomende tijd.

ik zal	onderwezen worden.	dat ik zoude	onderwezen	worden.
gij zult	onderwezen worden.	dat gij zoudet	onderwezen	
hij zal	onderwezen worden.	dat hij zoude	onderwezen	
wij zullen	onderwezen worden.	dat wij zouden	onderwezen	
gij zult	onderwezen worden.	dat gij zoudet	onderwezen	
zij zullen	onderwezen worden.	dat zij zouden	onderwezen	

Tweede toekomende tijd.

ik zal	onderwezen	geworden zijn.	dat ik zoude	onderwezen	geworden zijn.
gij zult	onderwezen		dat gij zoudet	onderwezen	
hij zal	onderwezen		dat hij zoude	onderwezen	
wij zullen	onderwezen		dat wij zouden	onderwezen	
gij zult	onderwezen		dat gij zoudet	onderwezen	
zij zullen	onderwezen		dat zij zouden	onderwezen	

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Word onderwezen. — *Meervoud.* Wordt onderwezen.

OEFENINGEN.

Vervoeg volgens bovenstaand voorbeeld de lijdende werkwoorden: *gestraft worden, geprezen worden en beloond worden.*

25STE L E S.

Vervoeging van de onzijdige werkwoorden, *slapen en vallen.*

ONBEPAALENDE WIJS.

<i>Tegenwoordige tijd.</i>	slapen.
<i>Verledene tijd.</i>	geslapen hebben.
<i>Toekomende tijd.</i>	te zullen slapen.

DEELWOORDEN.

<i>Tegenwoordig deelwoord.</i>	slapende.
<i>Verleden deelwoord.</i>	geslapen.
<i>Toekomend deelwoord.</i>	zullende slapen.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik slaap.	dat ik slape.
gij slaapt.	dat gij slapet.
hij slaapt.	dat hij slape.
wij slapen.	dat wij slapen.
gij slaapt.	dat gij slapet.
zij slapen.	dat zij slapen.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik sliep.	dat ik sliepe.
gij sliept.	dat gij sliepet.
hij sliep.	dat hij sliepe.
wij sliepen.	dat wij sliepen.
gij sliept.	dat gij sliepet.
zij sliepen.	dat zij sliepen.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb	geslapen.	dat ik hebbe	geslapen.
gij hebt		dat gij hebbet	
hij heeft		dat hij hebbe	
wij hebben		dat wij hebben	
gij hebt		dat gij hebbet	
zij hebben		dat zij hebben	

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had	geslapen.	dat ik hadde	geslapen.
gij hadt		dat gij haddet	
hij had		dat hij hadde	
wij hadden		dat wij hadden	
gij hadt		dat gij haddet	
zij hadden		dat zij hadden	

Eerste toekomstige tijd.

ik zal	slapen.	dat ik zoude	slapen.
gij zult		dat gij zoudet	
hij zal		dat hij zoude	
wij zullen		dat wij zouden	
gij zult		dat gij zoudet	
zij zullen		dat zij zouden	

Tweede toekomstige tijd.

ik zal	geslap. hebben.	dat ik zoude	geslap. hebben.
gij zult		dat gij zoudet	
hij zal		dat hij zoude	
wij zullen		dat wij zouden	
gij zult		dat gij zoudet	
zij zullen		dat zij zouden	

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Slaap. — *Meervoud.* Slaapt.

ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. vallen.

Verledene tijd. gevallen zijn.

Toekomstige tijd. te zullen vallen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. vallende.

Verleden deelwoord. gevallen.

Toekomend deelwoord. zullende vallen.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik val.	dat ik valle.
gij valt.	dat gij vallet.
hij valt.	dat hij valle.
wij vallen.	dat wij vallen.
gij valt.	dat gij vallet.
zij vallen.	dat zij vallen.

AANT. WIJS. AANV. WIJS.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik viel.	dat ik viele.
gij viel.	dat gij vieldet.
hij viel.	dat hij viele.
wij vielen.	dat wij vielen.
gij viel.	dat gij vieldet.
zij vielen.	dat zij vielen.

Volmaakt verledene tijd.

ik ben	gevallen.	dat ik	zij.
gij zijt		dat gij	zijt.
hij is		dat hij	zij.
wij zijn		dat wij	zijn.
gij zijt		dat gij	zijt.
zij zijn	dat zij	zijn.	

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik was	gevallen.	dat ik	ware.
gij waart		dat gij	waret.
hij was		dat hij	ware
wij waren		dat wij	waren.
gij waart		dat gij	waret.
zij waren	dat zij	waren.	

Eerste toekomende tijd.

ik zal	vallen.	dat ik	zoude
gij zult		dat gij	zoudet
hij zal		dat hij	zoude
wij zullen		dat wij	zouden
gij zult		dat gij	zoudet
zij zullen	dat zij	zouden	

Tweede toekomende tijd.

ik zal	gevallen zijn.	dat ik	zoude
gij zult		dat gij	zoudet
hij zal		dat hij	zoude
wij zullen		dat wij	zouden
gij zult		dat gij	zoudet
zij zullen	dat zij	zouden	

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Val. — *Meervoud.* Valt.

OEFENINGEN.

Vervoeg de volgende onzijdige werkwoorden: *springen, loopen, zitten, staan, klimmen* en *sterven*.

26STE LES.

Vervoeging van het wederkeerige werkwoord, *zich wasschen*.

ONBEPAALE WIJS.

Tegenwoordige tijd. zich wasschen.
Verledene tijd. zich gewasschen hebben.
Toekomende tijd. zich te zullen wasschen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. zich wasschende.
Verleden deelwoord. zich gewasschen hebbende.
Toekomend deelwoord. zich zullende wasschen.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

ik wasch mij.
 gij wascht u.
 hij wascht zich.
 wij wasschen ons.
 gij wascht u.
 zij wasschen zich.

Volmaakt verledene tijd.

ik heb mij gewasschen.
 gij hebt u gewasschen.
 hij heeft zich gewasschen.
 wij hebben ons gewasschen.
 gij hebt u gewasschen.
 zij hebben zich gewasschen.

Eerste toekomende tijd.

ik zal mij wasschen.
 gij zult u wasschen.
 hij zal zich wasschen.
 wij zullen ons wasschen.
 gij zult u wasschen.
 zij zullen zich wasschen.

Onvolmaakt verledene tijd.

ik waschte mij.
 gij waschtet u.
 hij waschte zich.
 wij waschten ons.
 gij waschtet u.
 zij waschten zich.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

ik had mij gewasschen.
 gij hadt u gewasschen.
 hij had zich gewasschen.
 wij hadden ons gewasschen.
 gij hadt u gewasschen.
 zij hadden zich gewasschen.

Tweede toekomende tijd.

ik zal mij gewasschen
 gij zult u gewasschen
 hij zal zich gewasschen
 wij zullen ons gewasschen
 gij zult u gewasschen
 zij zullen zich gewasschen

hebben.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

dat ik mij wassche.
 dat gij u wasschet.
 dat hij zich wassche.
 dat wij ons wasschen.
 dat gij u wasschet.
 dat zij zich wasschen.

Volmaakt verledene tijd.

dat ik mij hebbe gewasschen.
 dat gij u hebbet gewasschen.
 dat hij zich hebbe gewasschen.
 dat wij ons hebben gewasschen.
 dat gij u hebbet gewasschen.
 dat zij zich hebben gewasschen.

Onvolmaakt verledene tijd.

dat ik mij waschte.
 dat gij u waschtet.
 dat hij zich waschte.
 dat wij ons waschten.
 dat gij u waschtet.
 dat zij zich waschten.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

dat ik mij hadde gewasschen.
 dat gij u haddet gewasschen.
 dat hij zich hadde gewasschen.
 dat wij ons hadden gewasschen.
 dat gij u haddet gewasschen.
 dat zij zich hadden gewasschen.

Eerste toekomende tijd.

dat ik mij zoude wasschen.
 dat gij u zoudet wasschen.
 dat hij zich zoude wasschen.
 dat wij ons zouden wasschen.
 dat gij u zoudet wasschen.
 dat zij zich zouden wasschen.

Tweede toekomende tijd.

dat ik mij zoude gewasschen
 dat gij u zoudet gewasschen
 dat hij zich zoude gewasschen
 dat wij ons zouden gewasschen
 dat gij u zoudet gewasschen
 dat zij zich zouden gewasschen

hebben.

GEBIEDENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud. Wasch u. — *Meervoud.* Wascht u.

OEFENINGEN.

Vervoeg volgens bovenstaand voorbeeld de wederkeerige werkwoorden, *zich kleeden, zich bezeeren, zich schamen, zich oefenen, zich bevljtigen, zich bedenken.*

27STE L E S.

Vervoeging van de onpersoonlijke werkwoorden, *sneeuwen en waaijen.*

ONBEPAALED WIJS.

Tegenwoordige tijd. sneeuwen.
Verledene tijd. gesneeuwd hebben.
Toekomende tijd. te zullen sneeuwen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. sneeuwende.
Verleden deelwoord. gesneeuwd.
Toekomend deelwoord. zullende sneeuwen.

AANTOONENDE WIJS.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

het sneeuwt. dat het sneeuwe.

Onvolmaakt verledene tijd.

het sneeuwde. dat het sneeuwde.

Volmaakt verledene tijd.

het heeft gesneeuwd. dat het hebbe gesneeuwd.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

het had gesneeuwd. dat het hadde gesneeuwd.

Eerste toekomende tijd.

het zal sneeuwen. dat het zoude sneeuwen.

Tweede toekomende tijd.

het zal gesneeuwd hebben. dat het zoude gesneeuwd hebben.

ONBEPAALENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd. waaijen.

Verledene tijd. gewaaid hebben.

Toekomende tijd. te zullen waaijen.

DEELWOORDEN.

Tegenwoordig deelwoord. waaijende.

Verleden deelwoord. gewaaid.

Toekomend deelwoord. zullende waaijen.

AANTOONENDE WIJS.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

het waait. dat het waaije.

Onvolmaakt verledene tijd.

het waaide. dat het waaide.

Volmaakt verledene tijd.

het heeft gewaaid. dat het hebbe gewaaid.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

het had gewaaid. dat het hadde gewaaid.

Tweede toekomende tijd.

het zal waaijen. dat het zoude waaijen.

Eerste toekomende tijd.

het zal gewaaid hebben. dat het zoude gewaaid hebben.

OEFENINGEN.

Vervoeg op de vier wijzen de volgende onpersoonlijke werkwoorden: *regenen, hagelen, vriezen, dooijen.*

28STE L E S.

De telwoorden drukken eene hoeveelheid of een getal uit, van de zaken, waarvan men spreekt.

Zij worden onderscheiden in: *Bepaalde* en *Algemeene* telwoorden.

De bepaalde telwoorden worden verdeeld:

1. In hoofd- of grondgetallen, welke de hoeveelheid der enkele zaken aanduiden, zij zijn: *een, vier, twaalf, twintig, vijftig, honderd, duizend*, enz.

Het bepaalde telwoord *één*, voorafgegaan door het bepalende lidwoord of door een voornaamwoord, wordt verbogen als volgt:

MANNELIJK.		VROUWELIJK.	
1e Naamval.	de eene.	1e Naamval.	de eene.
2e "	des eenen of van den eenen.	2e "	der of van de eene.
3e "	den eenen of aan den eenen.	3e "	der, de of aan de eene.
4e "	den eenen.	4e "	de eene.

ONZIJDIG.

1e Naamval. het eene.

2e " des eenen of van het eene.

3e " den eenen, het eene of aan het eene.

4e " het eene.

De overige hoofdgetallen ondergaan geene verandering dan in de volgende uitdrukkingen, als: *wij waren met ons vieren; zij zijn met hun zessen*, enz.

2. In rangschikkende getallen, die van de eerstgenoemde afgeleid worden, en onder eene menigte zaken

aan de eene of andere eenen bepaalden rang of eene bepaalde plaats aanwijzen. Zij zijn: *de eerste, de derde, de vijfde, de elfde, de twintigste, de honderdste*, enz. b. v. Bij het onderzoek naar de bekwaamheden dezer leerlingen was Willem *de eerste*, Jan *de tweede* en Jacob *de derde*.

De algemeene telwoorden zijn: *veel, weinig, eenige, sommige*, enz. b. v.: *Veel* menschen kunnen meer doen dan *wenig* menschen, enz.

Slechts twee dezer algemeene telwoorden zijn vatbaar voor de trappen van vergelijking, als:

weinig, minder, minst,
veel, meer, meest.

OEFENINGEN.

Maak op uwe lei eenige voorstellen, waarin de hier boven aangehaalde telwoorden voorkomen, als: Een mensch die *honderd* pond weegt, heeft gemeenlijk *vier* pond hersens. Hier zijn *vijf* potlooden, *twintig* schrijfboeken, *vijf en veertig* leijen en *duizend* pennen.

Sommige visschen kunnen vliegen en *eenige* vogels kunnen zwemmen. Van deze *twee* kinderen is het *eene* leerzaam en het *andere* lui en ongehoorzaam. *Alle* menschen moeten sterven, enz.

29STE L E S.

De bijwoorden worden bij de werkwoorden, bijvoegelijke naamwoorden of bij andere bijwoorden gevoegd om eene hoedanigheid of omstandigheid aan te duiden, b. v.: Deze jongen schrijft *fraai*; dit is een *zeer* fraai schrift, enz.

De bijwoorden zijn verschillend in beteekenis, men kan dezelve daarom in de volgende tien soorten verdeelen, als:

Bijwoorden :

1. Van tijd, als: *Gisteren, morgen, terstond, spoedig, dikwijls, dagelijks, eertijds, vroeg, laat, zelden, 's morgens*, enz.
2. Van plaats, als: *hier, daar, overal, ergens, nergens*, enz.
3. Van hoeveelheid, als: *veel, weinig, genoeg, bijna*, enz.
4. Van hoedanigheid, als: *goed, slecht, zacht, betamelijk*, enz.
5. Van vergelijking, als: *gelijk, insgelijks, meer, minder, ten hoogste*, enz.
6. Van orde, als: *te zamen, een voor een, voorts, eindelijk*, enz.
7. Van ondervraging, als: *Wanneer, waarom, hoe, wat, waartoe*, enz.
8. Van bevestiging, als: *Ja, zeker, inderdaad, waarlijk, zonder twijfel*, enz.
9. Van ontkenning, als: *neen, niet, geen, nooit, geenszins*, enz.
10. Van twijfeling, als: *misschien, mogelijk, waarschijnlijk*, enz.

OEFENINGEN.

Zet de bijwoorden, welke in dit opstel voorkomen onder elkander op uwe lei, en achter elk derzelve tot welke soort zij behooren.

Men heeft dikwijls berouw te veel gesproken te hebben, maar men zal zich zelden beklagen dit te weinig gedaan te hebben. Deze jongen schrijft slecht; maar waarom doet hij ook niet meer moeite om goed te leeren schrijven? Dit zal ik u terstond zeggen. Hij houdt meer van het spel dan van zijne boeken; nooit neemt hij uit eigene beweging een boek in handen. Die niet leert zal ook geen verstand krijgen, en vroeg of laat zal hij zich beklagen, den tijd zijner jeugd zoo slecht

besteed te hebben. Kinderen! staat 's morgens vroeg op, want de morgenstond heeft goud in den mond. Wanneer hebt gij dezen man gezien? Ik zag hem gisteren uit de kerk komen. Stel niet uit tot morgen, wat gij heden doen kunt. De tijd vervliegt op arendsvleugelen en keert nooit weder. Wanneer komt uw broeder hier? Hij heeft mij gezegd, dat hij spoedig komen zal, en ik verwacht hem dus dagelijks. Ik heb hen te zamen zien uitgaan, maar zij kwamen één voor één terug. Hoe noemt zich uw vriend? Waartoe doet gij mij deze vraag. Misschien ga ik morgen naar Amsterdam, want ik ben daar nog nooit geweest. Ik geloof dat gij nog nergens geweest zijt, dan op het dorp waar gij woont. Ik weet wel, dat gij dit zegt, om u te kunnen beroemen, dat gij bijna overal geweest zijt. Neen, dit is geenszins het geval, want er zijn nog plaatsen genoeg, waar ik nooit geweest ben en mogelijk ook nooit komen zal. Ik heb u overal gezocht, maar u nergens kunnen vinden. Wat wilt gij, Mijnheer? Kent gij uwe les reeds? Ja Mijnheer! ik heb dezelve van morgen nog dikwijls overgeleerd. Is dat waar? Waarlijk, Mijnheer. Waarschijnlijk zult gij ze weder even goed kennen als naar gewoonte. Neen, Mijnheer! ik verzeker u, dat ik dezelve goed geleerd heb.

30ste L E S.

Voorzetsels dienen om de betrekking tusschen twee zelfstandige naamwoorden of tusschen een zelfstandig-naamwoord en een werkwoord aan te duiden.

Zij worden verdeeld in twee soorten, als: *scheidbare* en *onscheidbare*.

De onscheidbare zijn: *be, ge, her, ont, ver* en *wan*, en kunnen niet gescheiden worden van het woord, waartoe zij behooren, als: *beminnen, gevoelen, herstellen, ontvangen, verzekeren, wantrouwen*, enz.

Werkwoorden, verbonden met scheidbare voorzetsels, kunnen in de vervoeging van dezelve gescheiden worden, naar gelang van de beteekenis die men er aan geeft. Zij volgen alsdan den volgenden regel, nam.:

Wanneer de klemtoon op het zakelijke deel des werkwoords valt, dan behoudt het werkwoord in de vervoeging het voorzetsel vóór zich. Valt de klemtoon echter op het voorzetsel, dan wordt hetzelfde in de vervoeging van het werkwoord gescheiden, b. v.:

Overwegen (overpeinzen) wordt vervoegd: *ik overweeg, overwoog, heb overwogen*, enz.

Overwegen (nog eens wegen) wordt vervoegd: *ik weeg over, woog over, heb over gewogen*, enz.

Ondergaan (iets lijden) wordt vervoegd: *ik onderga, onderging, heb ondergaan*, enz.

Ondergaan (onder water gaan) wordt vervoegd: *ik ga onder, ging onder, ben ondergegaan*, enz.

Onderhouden (iemand onderhouden) wordt vervoegd: *ik onderhoud, onderhield, heb onderhouden*, enz.

Onderhouden (onder water houden) wordt vervoegd: *ik houd onder, hield onder, heb onder gehouden*, enz.

De meest in gebruik zijnde voorzetsels zijn: *van, aan, in, op, bij, tot, uit, met, voor, naar, door, over, onder, achter, tusschen*, enz.

Zij beheerschen altijd den vierden naamval, b. v.: *van den boer, in de stal, naar het huis, onder de tafel, op den stoel, door de stad*, enz.

De voegwoorden dienen om de voorstellen of deelen der voorstellen aan elkander te verbinden.

Zij worden verdeeld in de volgende soorten, te weten:

1. Verbindende, als: *En, ook, noch, of*, enz.
2. Oogmerk aanduidende, als: *opdat, ten einde*, enz.
3. Reden gevende, als: *want, omdat, dewijl*, enz.
4. Tijd bepalende, als: *intusschen, terwijl, sedert, zoodra, voordat*, enz.

5. Verklarende, als: *te weten, namelijk, als, bij voorbeeld, enz.*
6. Voorwaardelijke, als: *indien, mits, tenzij, enz.*
7. Tegenstelling aanwijzende, als: *maar, doch, echter, evenwel, enz.*
8. Uitsluitende, als: *uitgezonderd, behalve.*
9. Besluitende, als: *derhalve, bij gevolg, zoodat, enz.*
10. Rede voortzettende, als: *voorts, voortaan, voor 't overige, ten laatste, enz.*

De tusschenwerpsels drukken de verschillende aandoe-ningen der ziel uit, b. v.:

Van blijdschap, als: *Hoezee! Ha!*

Van droefheid, als: *Helaas! Ach! O hemel!*

Van verachting, als: *Foei! Schaam u!*

Van verwondering, als: *O wonder! O! Wat!*

Om eenen wensch uit te drukken, als: *Ei lieve! Och! Help!*

Ook zijn er nog tusschenwerpsels, die eenen van bui-ten ontvangenen indruk aanduiden, als: *Bons! Krak! enz.*

Achter de tusschenwerpsels moet men altijd een uit-roeps- of verwonderingsteeken plaatsen.

OEFENINGEN.

Schrijf op uwe lei eenige werkwoorden met onscheid-bare voorzetsels, als: *begrijpen, geschieden, herdenken, ontbreken, verzekeren, wanhopen, enz.*

Enige voorstellen, waarin voegwoorden voorkomen, als:

In dezen tuin zijn bloemen *en* planten. De slaap verkwikt niet alleen de menschen, *maar ook* de dieren *en* planten. *Noch* menschen *noch* dieren kunnen zonder lucht leven. Ik weet niet *of* hij rijk *of* arm is, enz.

Enige voorstellen, waarin tusschenwerpsels voorko-men, als:

Ach! wat ben ik ongelukkig! *Ha!* welk een heerlijk gezigt! *Foei!* dat is leelijk! *Plomp!* viel hij in het

water. *Helaas!* het is te laat! *Heil u!* zoo gij uwen pligt doet en uwen tijd goed besteedt; maar *wee u!* zoo gij dien verzuimt, enz.

OVER HET TAALKUNDIG ONTLEDEN.

In eene taalkundige ontleding behoeft men slechts de woorden onder elkander te plaatsen, en achter elk derzelve de soort, waartoe zij behooren, te weten:

Achter de zelfstandige naamwoorden *soort, geslacht, getal en naamval.*

Achter de bijvoegelijke naamwoorden alleen *de trappen van vergelijking*, daar zij in geslacht, getal en naamval met de zelfst. naamw. overeenkomen.

Achter de lidwoorden, *de soort.*

Achter de voornaamwoorden, *soort, persoon, geslacht, getal en naamval.*

Achter de werkwoorden *soort, rang, wijs, tijd, persoon en getal.*

Achter de *telwoorden, bijwoorden en voegwoorden, de soort.*

VERKORTINGEN BIJ HET ONTLEDEN VAN VOLZINNEN GEBRUIKELIJK.

Z.S.N.	beteekent:	Zelfstandig naamwoord.
Eig.	"	Eigen.
Alg.	"	Algemeen.
Gem.	"	Gemeenslachtig.
M. of Mann. . .	"	Mannelijk.
V. of Vr	"	Vrouwelijk.
O. of Onz. . . .	"	Onzijdig.
Get.; enk.; meerv.	"	Getal; enkelvoud; meervoud.
N. of Nv	"	Naamval.

B.V.N	beteekent:	Bijvoegelijk naamwoord.
Tr	"	Trap van vergelijking.
Afg.	"	Afgeleid.
Zam	"	Zamengesteld.
Lw.	"	Lidwoord.
Bep	"	Bepalend of bepaling.
N. Bep.	"	Niet bepalend.
V.N.W.	"	Voornaamwoord.
Pers	"	Persoonlijk.
Bez	"	Bezittelijk.
Vrag	"	Vragend.
Aanw.	"	Aanwijzend.
Betr	"	Betrekkelijk.
Onb.	"	Onbepaald.
W.W.	"	Werkwoord.
Gel.	"	Gelijkvloeiend.
Ongel.	"	Ongelijkvloeiend.
Onr.	"	Onregelmatig.
Bedr	"	Bedrijvend.
Lijd	"	Lijgend.
Onz.	"	Onzijdig.
Wed	"	Wederkeerig.
Onp	"	Onpersoonlijk.
Aw. of Aant.w.	"	Aantoonende wijs.
Av. of Aanv.w.	"	Aanvoegende wijs.
Teg.t.	"	Tegenwoordige tijd.
Onv.verl.	"	Onvolmaakt verledene tijd.
Volm.verl.	"	Volmaakt verledene tijd.
M. dan volm. verl.	"	Meer dan volmaakt verledene tijd.
Toek.t.	"	Toekomende tijd.
Telw.	"	Telwoord.
Bw.	"	Bijwoord.
Vz.	"	Voorzetsel.
Vw.	"	Voegwoord.
Tw.	"	Tusschenwerpsel.
Ond	"	Onderwerp.
Voorw	"	Voorwerp.
Gez.	"	Gezegde.

VOORBEELD TER OEFENING IN HET TAALKUNDIG ONTLEDEN.

Ik leer; hij speelt; zij teekent; wij schrijven; zij wandelen. Wij zullen hem, haar en hun, en zij zullen ons eene aangename tijding mededeelen. Uwe zuster danst beter dan de mijne. Uw huis is grooter dan het onze. Met zulk eene vlijt maakt men spoedig groote vorderingen. Welke van die vrouwen is uwe moeder? De man, die daar staat is mijn vader. Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden. Wij zullen ons wasschen, eer wij uitgaan. De zon gaat des morgens op. Wij gingen gisteren vroeg uit, en kwamen laat terug. Zij kwamen één voor één. Van tijd tot tijd komen zij mij bezoeken. Ik weet niet of hij arm of rijk is. Ach! men heeft mij mijn geld ontstolen.

Ik	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. enk. 1 Nv.
leer	Bedr. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 1 pers. enk.
hij	Pers. V.N.W. 3 pers. M. enk. 1 Nv.
speelt	Onz. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
zij	Pers. V.N.W. 3 pers. Vr. enk. 1 Nv.
teekent	Bedr. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
wij	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
schrijven	Bedr. Ong. W.W. Aw. Teg.t. 1 pers. meerv.
zij	Pers. V.N.W. 3 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
wandelen	Onz. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. meerv.
wij	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
zullen mededeelen	Bedr. Gel. W.W. Aw. Toek.t. 1 pers. meerv.
hem	Pers. V.N.W. 3 pers. M. enk. 3 Nv.
haar	Pers. V.N.W. 3 pers. Vr. enk. 3 Nv.
en	Verb. Vw.
hun	Pers. V.N.W. 3 pers. M. meerv. 3 Nv.
en	Verb. Vw.
zij	Pers. V.N.W. 3 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
zullen mededeelen	Bedr. Gel. W.W. Aw. Toek. 3 pers. meerv.
ons	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 3 Nv.
eene	N. Bep. Lw.
aangename	B.V.N.

tijding	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 4 Nv.
Uwe.	Bez. V.N.W. Vr. enk.
zuster	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 1 Nv.
danst.	Onz. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
beter.	Bijw. van hoedanigheid.
dan	Bijw. van Verg.
de.	Bep. Lw.
mijne.	Bez. V.N.W. Vr. enk. 1 Nv.
Uw	Bez. V.N.W. Onz. enk.
huis	Alg. Z.S.N. Onz. enk. 1 Nv.
is	Onz. Onr. W.W, Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
grooter.	B.V.N. Vergr.tr.
dan	Bijw. van Verg.
het.	Bep. Lw.
onze.	Bez. V.N.W. Onz. enk. 1 Nv.
Met	Vz.
zulk eene.	Aanw. V.N.W. Vr. enk.
vlijt	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 4 Nv.
maakt	Bedr. Gel. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
men	Onb. V.N.W. Gem. enk. 1 Nv.
spoedig.	Bijw. van tijd.
groote	B.V.N.
vorderingen	Alg. Z.S.N. Vr. meerv. 4 Nv.
Welke	Vrag. V.N.W. Vr. enk. 1 Nv.
van	Vz.
die.	Aanw. V.N.W. Vr. meerv.
vrouwen	Alg. Z.S.N. Vr. meerv. 4 Nv.
is	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
uwe	Bez. V.N.W. Vr. enk.
moeder.	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 1 Nv.
De.	Bep. Lw.
man	Alg. Z.S.N. M. enk. 1 Nv.
die	Betr. V.N.W. M. enk. 1 Nv.
daar.	Bijw. van plaats.
staat.	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
is	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
mijn.	Bez. V.N.W. M. enk.
vader.	Alg. Z.S.N. M. enk. 1 Nv.
Eert.	Bedr. Gel. W.W. Geb.wijs. meerv.
uwen.	Bez. V.N.W. M. enk.

vader.	Alg. Z.S.N. M. enk. 4 Nv.
en.	Verb. Vw.
uwe.	Bez. V.N.W. Vr. enk.
moeder.	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 4, Nv.
opdat.	Oogm. Aand. Vw.
uwe.	Bez. V.N.W. M. meerv.
dagen.	Alg. Z.S.N. M. meerv. 4 Nv.
verlengd worden.	Lijd. Gel. W.W. Onb.wijs Teg.t.
Wij.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
zullen wasschen.	Bedr. Gel. W.W. Aw. Toek. 1 pers. meerv.
ons.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 4 Nv.
eer.	Tijdbep. Vw.
wij.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
uitgaan.	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 1 pers. meerv.
De.	Bep. Lw.
zon.	Alg. Z.S.N. Vr. enk. 1 Nv.
gaat op.	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
des morgens.	Bijw. van tijd.
Wij.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
gingen.	Onz. Onr. W.W. Aw. Onv. verl. 1 pers. meerv.
gisteren.	Bijw. van tijd.
vroeg.	Bijw. van tijd.
uit.	Scheidb. Vz.
en.	Verb. Vw.
kwamen terug.	Onz. onr. W.W. Aw. Onv. verl. 1 pers. meerv.
laat.	Bijw. van tijd.
Zij.	Pers. V.N.W. 3 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
kwamen.	Onz. onr. W.W. Aw. Onv. verl. 3 pers. meerv.
één voor één.	Bijw. van orde.
Van tijd tot tijd.	Bijw. van tijd.
komen.	Onz. onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. meerv.
zij.	Pers. V.N.W. 3 pers. Gem. meerv. 1 Nv.
mij.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. enk. 4 Nv.
bezoeken.	Bedr. Onr. W.W. Onb.wijs. Teg.t.
Ik.	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. enk. 1 Nv.
weet.	Bedr. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 1 pers. enk.
niet.	Bijw. van ontk.
of.	Verb. Vw.
hij.	Pers. V.N.W. 3 pers. M. enk. 1 Nv.
arm.	B.V.N.

of	Verb. Vw.
rijk	B.V.N.
is	Onz. Onr. W.W. Aw. Teg.t. 3 pers. enk.
Ach	Tw.
men	Onb. V.N.W. Gem. enk. 1 Nv.
heeft ontstolen. .	Bedr. Onr. W.W. Aw. volm. verl. 3 pers. enk.
mij	Pers. V.N.W. 1 pers. Gem. enk. 3 Nv.
mijn	Bez. V.N.W. Onz. enk.
geld	Alg. Z.S.N. Onz. enk. 4 Nv.

OEFENINGEN.

Ontleed volgens bovenstaand voorbeeld, de volgende lesjes.

1.

Ik acht hem, haar en u. De bijen en de mieren onderscheiden zich door hare werkzaamheid; de vos door zijne listen; de tijgerin door hare wreedheid; de hond door zijne getrouwheid en de leeuw door zijnen moed. De arend ontdekt zijne prooi van eene onmetelijke hoogte. Door onze vlijt in onze studiën werken wij voor ons toekomstig geluk, en verwerven ons de liefde onzer ouders.

2.

Het laken van uw kleed is fijner, dan dat van het mijne. Deze tuin met deze bloemen bevalt mij beter dan deze rijkdom en deze pracht. Hij zegt hetzelfde wat ik reeds gezegd heb. Wie heeft u zulks gezegd? Welk boek leest gij? Wie is uw beste vriend? Wat weet gij van hem?

3.

De zon verlicht en verwarmt de aarde. Gehoorzaamt aan uwe meesters en doet hun nooit verdriet aan. Leert in uwe jeugd goede en nuttige zaken, opdat gij in uwen ouderdom niet veracht maar geëerd en geprezen wordet. Gij danst en springt, en wat doen zij? Zij gewennen zich aan het werk.

4.

Wij gingen gisteren avond vroeg naar bed, en stonden dezen morgen laat op. Dan doet hij te veel en dan te weinig. De slaap verkwikt niet alleen de menschen, maar ook de dieren en planten. Die man is noch wijs noch gelukkig, maar wij weten dat hij rijk is. Of hij rijk of arm is, hij moet aan de wetten van zijn land gehoorzamen. Helaas! wat hebt gij gedaan?

OVER HET REDEKUNDIG ONTLEDEN.

Wanneer men twee of meer denkbeelden met elkander verbindt, dan *oordeelt* men.

Een *oordeel* door woorden uitgedrukt noemt men een *voorstel*.

In een voorstel komen ten minste drie deelen voor, als: Het *onderwerp*, of datgene, waarvan iets gezegd wordt.

Het *gezegde*, hetwelk te kennen geeft, wat er van het onderwerp gezegd wordt.

Het koppelwoord, hetwelk dient, om het onderwerp met het gezegde te verbinden.

Koppelwoorden zijn: *is, zijn, waren, ben geweest, was geweest, zal zijn, zal geweest zijn, worden, geworden zijn*, enz.

Het kind is leerzaam, is derhalve een voorstel.

Het kind.. *Onderwerp*, omdat er iets van gezegd wordt, namelijk: *is leerzaam*.

is . . . Koppelwoord, omdat dit woordje het onderwerp met het gezegde verbindt.

leerzaam.. *Gezegde*, omdat dit woord aanduidt, wat er van het onderwerp gezegd wordt.

Somtijds ligt het Koppelwoord in het gezegde opgesloten, b.v.:

Het kind leert, beteekent: *Het kind is leerende*.

De hond blaft, " *De hond is blaffende*.

Het meisje schreef, " *Het meisje was schrijvende*, enz.

Zegt men: *De zon verlicht (is verlichtende)*, dan ontbreekt er nog iets aan dit voorstel om voltallig te zijn, namelijk: *Wat verlicht zij? De aarde.* Dit noemt men het voorwerp, als zijnde datgene, waarop de handeling van het onderwerp overgaat.

De zon is het onderwerp, omdat er iets van gezegd wordt. Wat wordt er van gezegd? Zij *verlicht* en bij gevolg is *verlicht* het *gezegde*. De werking of handeling door het onderwerp uitgedrukt, gaat over op de *aarde*, en gevolglijk is *de aarde* het voorwerp.

Op dezelve wijze worden ontleed: *Jan plukt appelen; de meid schilt aardappelen*, enz.

Jan	Onderwerp.		De meid	Onderwerp.
is	Koppelwoord.		is	Koppelwoord.
plukkende. . .	Gezegde.		schillende. . .	Gezegde.
appelen. . . .	Voorwerp.		aardappelen . .	Voorwerp.

Behalve deze vier deelen heeft men nog *bepalingen*, welke dienen om het *onderwerp* of *voorwerp* nader aan te wijzen of te omschrijven, of om van het gezegde de omstandigheden ten opzichte van *wijs, tijd, plaats, doel*, enz., uit te drukken.

Zegt men: *De zoon des timmermans zaagt planken*, dan is *de zoon* het onderwerp. *Des timmermans* geeft eene nadere bepaling van het woord *zoon* en is derhalve eene *bepaling van het onderwerp*.

Het paard van den sleper is oud. De meid van mijnen buurman melkt de koeijen. Het paard van den boer trekt den ploeg, enz.

Het paard. . .	Ond.		De meid.	Ond.
van den sleper	Bep. van het Ond.		van mijnen buurman	Bep.v.h.Ond.
is	Kopp.		melkt.	Gez.
oud	Gez.		de koeijen. . . .	Voorw.

Het paard. Ond.
 van den boer. Bep. van het Ond.
 trekt Gez.
 den ploeg Voorw.

Voorstellen met bepalingen van het gezegde.

De hond is zijnen meester getrouw. Dat kind schrijft fraai. Ik zal aanstonds mijne les leeren, enz.

De hond	Ond.		Dat kind	Ond.
is	Kopp.		is	Kopp.
getrouw	Gez.		schrijvende	Gez.
aan zijnen meester	Bep. v. h. Gez.		fraai	Bep. v. h. Gez.

Ik Ond.
 zal leeren Gez.
 aanstonds Bep. van het Gez.
 mijne les Voorw.

Voorstellen met bepalingen van het voorwerp.

Ik zie den zoon des schilders. WILLEM neemt het boek zijns broeders, enz.

Ik	Ond.		Willem	Ond.
zie	Gez.		neemt	Gez.
den zoon	Voorw.		hét boek	Voorw.
des schilders	Bep. v. h. Voorw.		zijns broeders	Bep. v. h. Voorw.

De voorstellen kunnen zijn :

Enkelvoudig, veelvoudig en zamengesteld.

Bedrijvend en lijdend.

Bevestigend en ontkennend.

Enkelvoudige voorstellen bevatten slechts één onderwerp, één gezegde en één voorwerp, b.v.:

De koe geeft melk. Deze kip legt alle dagen een ei. De knecht des bakkers bakt brood, enz.

Veelvoudige voorstellen bevatten twee of meer onderwerpen, gezegden of voorwerpen, en kunnen in enkelvoudige voorstellen ontbonden worden, b.v.:

JAN, WILLEM en EDUARD leeren hunne lessen. De zon verlicht en verwarmt de aarde. De meid brengt borden, lepels, messen, vorken en schotels. De knecht des schoenmakers maakt schoenen en laarzen.

Deze veelvoudige voorstellen kunnen ontbonden worden in de volgende enkelvoudige.

JAN leert zijne les; **WILLEM** leert zijne les en **EDUARD** leert zijne les.

De zon verlicht de aarde en de zon verwarmt de aarde.

De meid brengt borden; de meid brengt lepels; de meid brengt messen; de meid brengt vorken en de meid brengt schotels.

De knecht des schoenmakers maakt schoenen en de knecht des schoenmakers maakt laarzen.

Zamengestelde voorstellen zijn dezulken, waarin het eene voorstel door het andere nader bepaald of omschreven wordt, b.v.

Ik ontving gisteren de boeken, die ik voor eenigen tijd gekocht heb.

De voorstellen zijn *bedrijvend* als het onderwerp eene handeling of werking aanduidt, b.v. *Ik schrijf eenen brief; het kind slaapt*, enz.

Zij zijn *lijdend* als het onderwerp eene werking ondergaat of lijdt, b.v.

De hond wordt geslagen. Dit kind wordt door zijne ouders geprezen, enz.

Zij zijn *bevestigend*, wanneer het gezegde iets zekers te kennen geeft, b.v. *De onderwijzer prijst de leerlingen. De hond blaft*, enz.

Zij zijn *ontkennend*, wanneer er van het gezegde iets ontkend wordt, b.v.: *De onderwijzer prijst de leerlingen niet. De hond blaft niet. Dit kind leert zijne les niet*, enz.

Voorbeelden tot oefening in het redekundig ontleden.

Dit kind wordt geprezen door zijne ouders. — De koe geeft melk. — De onderwijzer straft zijne leerlingen niet. — Deze kip legt alle dagen een ei. — De hond blaft niet. — De knecht des bakkers bakt brood. — Dit kind leert zijne les niet. — **JAN**, **WILLEM** en **EDUARD**

leeren hunne lessen. — De zon verlicht en verwarmt de aarde. — De meid brengt borden, lepels, messen, vorken en schotels. — De knecht des schoenmakers maakt schoenen en laarzen. — Ik ontving gisteren de boeken, die ik voor eenigen tijd gekocht heb. — Ik heb met veel genoegen den Engelschen brief gelezen, dien gij mij geschreven hebt, en ik heb alles, wat gij mij schrijft, verstaan.

Dit kind wordt geprezen door zijne ouders. Enkelvoudig, lijdend, bevestigend voorstel.

Dit kind Ond.
wordt Kopp.
geprezen Gez.
door zijne ouders. Bep. van het Gez.

De koe geeft melk. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

De koe Ond.
geeft Gez.
melk Voorw.

De onderwijzer straft zijne leerlingen niet. Enkelvoudig, bedrijvend, ontkenkend voorstel.

De onderwijzer. . Ond.
straft niet. . . . Ontk. Gez.
zijne leerlingen . Voorw.

Deze kip legt alle dagen een ei. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Deze kip Ond.
legt Gez.
alle dagen . . . Bep. van het Gez.
een ei Voorw.

De hond blaft niet. Enkelvoudig, bedrijvend, ontkenkend voorstel.

De hond Ond.
blaft niet. . . . Ontk. Gez.

De knecht des bakkers bakt brood. Enkelvoudig bedrijvend bevestigend voorstel.

De knecht . . . Ond.
 des bakkers . . . Bep. van het Ond.
 bakt Gez.
 brood Voorw.

Dit kind leert zijne les niet. Enkelvoudig, bedrijvend, ontkennend voorstel.

Dit kind Ond.
 leert niet Ontk. Gez.
 zijne les Voorw.

JAN, WILLEM en EDUARD leeren hunne lessen. Veelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

JAN Ond.
 WILLEM Ond.
 EDUARD Ond.
 leeren Gez.
 hunne lessen . . . Voorw.

De zon verlicht en verwarmt de aarde. Veelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

De zon Ond.
 verlicht Gez.
 en Voegw.
 verwarmt Gez.
 de aarde Voorw.

De meid brengt borden, lepels, messen, vorken en schotels. Veelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

De meid Ond.
 brengt Gez.
 borden Voorw.
 lepels Voorw.
 messen Voorw.
 vorken Voorw.
 en Voegw.
 schotels Voorw.

De knecht des schoenmakers maakt schoenen en laarzen. Veelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

De knecht . . . Ond.
 des schoenmakers Bep. van het Ond.
 maakt Gez.
 schoenen Voorw.
 en. Voegw.
 laarzen Voorw.

Ik ontving gisteren de boeken, die ik voor eenigen tijd gekocht heb. Zamengesteld voorstel, bevattende twee enkelvoudige voorstellen, waarvan het laatste voorstel dient tot opheldering van het eerste.

Ik ontving gisteren de boeken. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Ik Ond.
 ontving Gez.
 gisteren Bep. van het Gez.
 de boeken Voorw.

Die ik voor eenigen tijd gekocht heb. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

ik Ond.
 heb gekocht Gez.
 voor eenigen tijd . Bep. van het Gez.
 die (de boeken) . Voorw.

Ik heb met veel genoegen den Engelschen brief gelezen, dien gij mij geschreven hebt, en ik heb alles, wat gij mij schrijft, verstaan.

Deze volzin bevat de vier volgende voorstellen, als:

Ik heb met veel genoegen den Engelschen brief gelezen. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Dien gij mij geschreven hebt. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Ik heb alles verstaan. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Wat gij mij schrijft. Enkelvoudig, bedrijvend, bevestigend voorstel.

Ik Ond.
 heb gelezen Gez.
 met veel genoeg Bep. van het Gez.
 den Engelschen brief. Voorw.

Gij. Ond.
 hebt geschreven Gez.
 mij. Bep. van het Gez.
 dien (den brief) Voorw.

Ik. Ond.
 heb verstaan Gez.
 alles Voorw.

gij. Ond.
 schrijft Gez.
 mij. Bep. van het Gez.
 wat Voorw.

OEFENINGEN.

Maak eenige voorstellen met *onderwerp*, *koppelwoord* en *gezegde*.

Eenige voorstellen met *onderwerp*, *gezegde* en *voorwerp*.

- » » » *bepalingen van het onderwerp.*
- » » » *bepalingen van het gezegde.*
- » » » *bepalingen van het voorwerp.*
- » *enkelvoudige, bedrijvende, bevestigende* voorstellen.
- » *enkelvoudige, bedrijvende, ontkennende* voorstellen.
- » *enkelvoudige, lijdende, bevestigende* voorstellen.
- » *enkelvoudige, lijdende, ontkennende* voorstellen.
- » *veelvoudige, bedrijvende, bevestigende* voorstellen.
- » *veelvoudige, bedrijvende, ontkennende* voorstellen.
- » *veelvoudige, lijdende, bevestigende* voorstellen.
- » *veelvoudige, lijdende, ontkennende* voorstellen.
- » *zamengestelde* voorstellen.

BEDEKUNDIGE ONTLEDING.

1.

Uit de stammen der kokosboomen maakt men balken, latten en masten; van de wortelen vlecht men manden; de bladeren gebruikt men tot daken voor de woningen. De rendieren behooren tot het hertengeslacht; zij maken den grootsten rijkdom der Laplanders uit en verschaffen hun alles, wat wij van ons rundvee, onze paarden en schapen verkrijgen.

2.

De rendieren loopen zeer snel, geven eene zeer vette melk en hun vleesch heeft eenen aangenaamen smaak. Uit hunne huid maken de bewoners der koude luchtstreek kleederen, schoenen, tenten, beddedekens en andere dingen. Uit hunne horens weten zij allerlei huisraad te maken; uit de beenderen maken zij messen, lepels en naalden, en uit de darmen en pezen sterk garen en touwen.

3.

De olifant leeft in lommerrijke wouden en vreet wortels, bladeren, takken en vruchten. Hij grijpt zijnen vijand met den snuit aan, werpt hem op den grond, doorboort hem met zijne slag tanden en vergruist hem met de pooten. Hij bezwijkt zelden in den strijd met leeuwen en tijgers. Wanneer de tijgers op zijnen rug springen, en hunne klauwen in zijnen hals slaan, dan wentelt hij zich om op den grond, en tracht zijnen vijand dood te drukken.

20400

(76)

